

Hibruu Tere **Moŋnoŋ Hibruu yoŋoo Tere anŋi.** **Jen-asa-asari**

Jiisasnoŋ Siwenonŋ uro iikawaa gematanonŋ gbani 35 kawaa so tegoro eja moŋ qata mende moŋoŋi, iinonŋ Tere koi oonŋ Juuda uumeleenŋ ejemba yoŋoononŋ ano. Juuda yoŋononŋ Hibruu (waba) qaa jegitiwaajonŋ qagia Hibruu qagi. Tosianonŋ Juuda uumeleenŋ ejemba ii sisiwerowero mamaga ama onŋonŋi Jiisaswaanonŋ kana dindiŋa mesaowombaajonŋ romonŋonŋ Juuda yoŋoo kana walaganonŋ duŋanonŋ mombo keubombaajonŋ mogi. Kana walaga ii Kana qaawaa kaparanŋonŋonŋ.

Tere kokawaa qaa kota 3 ii kokaenŋ:

1. Jiisas, Anutuwaa Meria iinonŋ siimbobolo somata moma iikaanŋa kanonŋ Maŋa tenŋ komambaa kania moro. Kawaaajonŋ Siwe gajoba, Mooses ano gejatootoo ejemba kuuya unuugunŋ uuta kolooja.

2. Anutunonŋ Jiisas kuuro kambanŋ tetegoya qaa jigo gawonŋ galenana waŋa koloonŋ laligowaa. Anaa saya molaarotiwaaajonŋ siimolonŋ oonŋ-oononŋ tegoro jigo gawonŋ galenŋ tosaanŋa yoŋoojonŋ mende amamaawonŋa.

3. Uumeleenŋ anono Jiisas moma laarininŋ singisonŋonana mesaonŋ hamo qeŋ nonoma koomunonŋa metogonŋ nonono toroko mende moŋonŋ. Jigo gawonŋ walaga ii unŋaunŋa kaanŋa kolooro megi Jiisasnoŋ hamoqeqewaa kania

honja ninisaama anaa siimolon onoon kaanja ambutiwaajon ama aoro.

Momalaari ejemba somata yonoo siligiaa sunduya ii tetegoyanon (Bonj 11) onon momalaa-rigianon zololongowabotiwaajon kokaen kuun ononja, “Sisiwerowero ama onongi kawaa siim-boboloya ii mono kaparan koma mokosinjon moma Jiisaswo haamo ambu.” Buk kokawaa qambanmambaña ano galen meme qaaya ii ainjawo.

Buk kokawaa bakaya waja 10 ii kokaen:

Qaa mutuya: Kraistnon Anutuwa kania nin-isaandabororo 1.1-3

Kraistnon gajoba kuuya unuuguja 1.4-2.18

Kraistnon Mooses ano Joosua uruuguja 3.1-4.13

Kraistnon jigo gawon galen kuuya unuuguja 4.14-7.28

Kraistwaa soomonjo areña ii soomonjo areñ walaga uuguja 8.1-9.28

Kraistwaa sa busuyanon siimolon kuuya unuuguja 10.1-39

Momalaari ii iwoi mutuya ano waja 11.1-12.29

Nanamemenananon Anutu keraqeeango men mubu 13.1-19

Qamakooli tetegoya 13.20-21

Uuwaawaa qaa ano yeizozo qaa tetegoya 13.22-25

Anutunon Meria wasiro qaaya ninisaano.

¹ Anutunon monowaa monoyanonga kanain kana morota morota otaan qaaya ninisaamambaajon moro. Kaen moma qaaya kamban

mamaga gejatootoo ejemba sololoon uugianon ano asuganon jegi ambosakonjurunananon moma laligon kougi. ² Kaan laligon kougito, kaban tetegoyanon laligonin kokaamba mono Meria wasiro qaaya ninisaama asuganon jero monin. Meria iinon Manja ilaaro Siwe, namo ano iikawaa ilawoilagara kuuya mokoloori Merianon kaban tetegoyanon iwoi kuuyaa Toya koloowaatiwaa-
jon jen tegoro laligoja. ³ Anutuwaa kaitani-
anon Meria en muro kamaan qendeeno. Anu-
tuwaa asamararananon mono ii kuuro bilisik ano
unaua kaana iinin. Singisongonana koma kon-
joratidaborongo mono Siwe gomanon uma duna
men Uutananaa boro dindinanon raja. Iikanon
rama Siwe namowaa ilawoila kuuya ii qaaya ku-
usunawonon bosima galen koma laligoja.

Anutuwaa Merianon Siwe gajoba unuuguja.

⁴ Anutunon Meria qa muro iikanon mono Siwe gajoba yonoo qagia ugun akadamuyawo kolooji, iikawaa so Merianon Siwe gajoba unuugun somatagia kolooro newo baatanon laligoju.

⁵ *Anutunon kaban monon Siwe gajobauruta yonoonoga mombaajon qaa kokaen mende jero,
“Giinon noo Merana koloona niinon kete goo
Manja koloojen.”

Kaanagadeen qaa mon kokaen jerota eja,

“Niinon iwaa Manja koloowe iinon noo Mer-
ana koloowaa.”

* **1:5:** Ond 2.7; 2 Sml 7.14; 1 Hist 17.13

6 *Qaa ii mombo toroqen mutu Meria jen tegoro namonon kamaamabaajon anoti, kambañ iikanon waladeen kokaen jero,

“Oo Siwe gajobauruna, onjo mono korebore iwaa waeya men mepeseen laligowu.”

7 *Siwe gajoba ii qaa kokaen injorota eja,

“Anutunon gajobauruta men letoma onono haamo kaan koloon kema kawuya. Welenqequeurutanon letoma gere bolan kaan koloon kema kawuya.”

8 *Ii kaen injoroto, Meria ii qaa mon kokaen iorota eja,

“Oo Pon, giinon mono jinakaran dun raraganon kambañ tetegoya qaa rama uba. Taa gbaruga ku-usunawo iikanon qindingon nonona nanamemen dindinanon mono bentotonga mungeña koloon en ubaa.

9 Giinon nanamemen solanña siin en gono nanamemen doogoyaaon iringa soono kazi ama laligon kouna.

Kawaajon goo benqa Anutu iinon mono goo siin en muro gii korisoro kelenon alauruga unuugun honombononña qaa gomoriro laligojan.”

10 *Meriaa qaa mon ii kokaen,

“Oo Pon, giinon kanakanaiyanon namowaa tandoya kuuna Siwewaa jakeya jakeya iikanon mono goo boroterega kolooju.

11 Siwe balon kuuya kanon opo maleku

* 1:6: Dut 32.43 * 1:7: Ond 104.4 * 1:8: Ond 45.6-7

* 1:10: Ond 102.25-27

kaanja walaga koloonj aliwuyato, giinonj mono kotiin nama uba.

12 Maki pipiinkejoni, giinonj mono kawaa so siwe ii-iita ii opo suru somongojonj kaanja pipiin onona letombu.

Iwoi kuuya utegowaato, giinonj mono tani motoonngo kayadeen koloonj gbaniga tete-goya qaa laligonj uba.”

13* Anutunonj kambanj monnonj Siwe gajobauruta yonoononga mombaajonj qaa kokaenj mende jero, “Giinonj kanj boro dindinanonj rana niinonj mono tuarenjenuruga kambanj batuya kokanonj riinj riitama onombe kamaanj unjuro goo kanagaa doya koloogi otokorian maabonja.”

14 Meriaajonj qaaya qaaya kaen jeroto, Siwe gajoba ii moroga kolooju? Kuuya yonononj Anutuwaawelenqeqe unauruta kolooju. Kaaanja koloonj ejemba oyanboyan bunja qen aowuti, ii ilaanj onombutiwaajonj wasinj onono laligoju. Kianj.

2

Uunana mende melembombotiwaa galen meme qaa

¹ Kawaaajonj Bunja qaa moninji, ii mono tororo moma asariwombaajonj kaparanj koma geja ambu. Namononj laaligowaa iwoiya monnonj nunuano lanj kema kanj lalabubu laligowonati eenj, mono Jiisaswaa hamoqeqe gawonja uugunj eenj laligonj tiwilaawombo. ² Qaa ii kokaenj jen

* 1:13: Ond 110.1

asarimaŋa: Wala Siwe gajoba yoŋonoŋ Buŋa qaa jegi iikanonŋ ejemba somonŋon onono laligogi. Kaenŋ laligonŋ daenŋ yoŋonoŋ Kana qaa mende tenŋ koma sonŋo waleenŋiti, Anutunonŋ mono kuuya iyonŋoo qaagia dindinagadeenŋ jenŋ tegonŋ ironŋa meleema onono lombo qagianonŋ uro laligonŋ kougi.

³ Yoŋonoŋ lombo mokoloogi nonononŋ kaanŋjadeenŋ qaa qewonŋati eenŋ, iikawaa ironŋaajonŋ mono nomaenŋ olonŋ kombonaga? Hamoqeŋe gawonŋ somata ii telambelanŋ qaganonŋ lolomoninŋ ambonŋati eenŋ, mono iikawaa ironŋanonŋga olonŋ kombombaajonŋ amamaawonŋa. Poŋnonŋ kanainŋ hamoqeŋewaa kania inŋisaano toŋsianonŋ qaa ii jetanonŋga moma nanŋonŋ jenŋ kotiigi seinŋ sokoma nonono. ⁴ Ii nanŋonŋ jenŋ asarigi Anutunonŋ yoŋowo motoonŋ nama qaagia nanŋonŋ jero anŋoleto aiwese kania kania ii ku-usunŋawo asugiro Unŋa Toroya molaanŋ uusiŋaa so mendeeno sokoma nonono. Kianŋ.

Jiisasnonŋ danana koloonŋ Siwenonŋ nunuamambaajonŋ moja.

⁵ Siwe namo gbilia koloowutiwaa qaaya jenŋkejonŋi, Anutunonŋ anana iikanonŋ Siwe gajoba newo baagianonŋ laligowombaa arenŋa mende jenŋ kotoro. ⁶ *Kaenŋ qaagoto, qaa ii monŋonŋ nanŋonŋ jerota Buŋa Terewaa batuya monŋonŋ kokaenŋ eja, “Namo ejanonŋ mono moroga kolooro ii romonŋonŋ munŋkejanŋ? Siwe gomambaa Eja honŋanonŋ mono moroga kolooro ii kalanŋ komakejanŋ?”

* **2:6:** Ond 8.4-6

- ⁷ Giinonj ii menj kamaanj muna kambañ toroga Siwe gajoba yonoo newo baagianonj kamaanj kamaanqeqeta koloonj laligoro. Laligoro wana asamararananonj uro kasasoronj ilawage muna akadamuyawo koloonj qabunayawo laligoja. Kaanq laligonj ilawoila kuuya galenj koma laligoja.
- ⁸ Boroterega kuuya mono iwaa jenkootoyaa baatanonj laligowutiwaajonj menj kamaanj onona laligowu.”

Qaa iikawaa so iwoi kuuya ii iwaa ku-usunj baatanonj laligowutiwaajonj menj kamaanj onoma iikanonj iwoi monj mende mesaoro iwaa qaayaa baatanonj mende enaga. Areñ kaen anoto, kambañ kokaamba borotereya kuuya ii iwaa ku-usunj baatanonj menj kamaanj onono qaaya tenj komakejutiwaa so mende injiimakejonj.

⁹ Kaanq mende injiimakejonto, Jiisasnonj mono kokaen letoma laligoro iimakejonj: Koomuwaa siimboboloya morotiwaajonj Anutunonj wano asamararananonj uro kasasoronj ilawage muro iininj akadamuyawo koloonj qabunayawo laligoja. Anutunonj kalenmorianq qendeema nonomambaajonj moma kuuya ananaajonj ama koomuwaa siimboboloya mobaatiwaajonj jenj tegoro. Kawaaajonj menj kamaanj muro kambañ toroga Siwe gajoba yonoo newo baagianonj kamaanj kamaanqeqeta koloonj laligoro. Kaanq laligoroto, kambañ kokaamba qabunq uuta menj laligoja. ¹⁰ Anutunonj ilawoila kuuyaa kania kolooja. Iinonj kuuya anana iyanq mepeseenj mubombaaajonj ama mokoloonj nonono laligojonj. Iinonj ejemba seiseiya

nunuano asamararaŋaŋonŋ ubombaajonŋ moja. Kaenŋ moma hamoqegenanaa Toya ii mende anŋonŋ kono siimbobolo moma iikaana kanonŋ gawonŋa ii medabororo asamararaŋa kuuya mokoloowaatiwaajonŋ moro sokono.

¹¹ Moŋnonŋ meŋ sorainŋ nonomakeji ano ejemba soraaya koloonkejonŋi, kuuya ananaa kondomondoo Tonananonŋ mono motoonŋgo kolooja. Kawaajonŋ Jiisasnonŋ qanana “Alauruna,” kaenŋ qamambaajonŋ gamuya mende momakeja.

¹² *Kaniananaajonŋ Buŋa qaa moŋ kokaenŋ jerota eja,

“Niinonŋ goo qaga ii neenaa alauruna yonŋoojonŋ qama asarinŋ onŋoma uumeleenŋ kanageso batugianonŋ nama mepeseenŋ gomakemaŋa.”

¹³ *Kaanŋagadeenŋ iikawaa Buŋa qaaya moŋ kokaenŋ jerota eja, “Niinonŋ momalaarina Anutuwaanonŋ ama laligomaŋa.” Duŋanonŋ mombo iikawaa Buŋa qaaya moŋ ii kokaenŋ jerota eja, “Moba, nii ano Anutunonŋ merabora nonoti, nonononŋ koi laligojonŋ.”

¹⁴ Moŋnonŋ meŋ komuŋ nonomambaa ku-usuŋa meŋ laligoji, Jiisasnonŋ mono ii melunŋgoro kemebaatiwaajonŋ ama komuŋ iikanonŋ haamo ano. “Kilenŋaa Toya melunŋgomaŋa,” jeŋ ejemba sa busunanawo laligojonŋi, iikawaajonŋ iinonŋ kaanŋagadeenŋ ananawo tani motoonŋgo iikayadeenŋ namo ejaga kolooro.

¹⁵ Ejemba laaligogia namononŋ laligojutiwaa so komuwombaa torokogianonŋ somonŋgonŋ onŋono

* **2:12:** Ond 22.22 * **2:13:** Ais 8.17, 18

laligon kougiti, ii kuuya mono isama onono solananiwutiwaajon ama namo ejaga kolooro. ¹⁶ Siwe gajoba kalan koma onombaatiwaajon balon ejaga mende kolooroto, Aabrahambaa gbiliuruta anana moma anjon koma ilaan nonomakebaatiwaajon mono iikaanja kolooro.

¹⁷ Kania kawaajon ama iinon ilawoila kuuya kanon alauruta ananawo tani motoonngo iikayadeen kolooro. Jigo gawon galenana waja koloon gawonon non men kiankomun nonoma laligowaatiwaajon mono ananawo tani motoon kolooro. Tani motoonngo koloonngo mono saanon jotamemenana koloon jigo galen waja gawonon menkeja. Ii memambaajon singisongonanaa tawaya ama Anutuwaajaanon ii koma konjoratiro. ¹⁸ Balon ejaga kolooro ijonjon angobato men mugijono siimbobolo moma laligoroti, iikawaajon ejemba angobato men nonomakejuti, anana mono saanon ilaan nonomakebaa. Kian.

3

Jiisanon Mooses uugun uuta kolooja.

¹ Kawaajon uumeleen alaurunana soraaya, Siwe Toyanon onoono nonowo tuun somata motoonngo laligojuti, ononon mono uuroromongogia pondan Jiisawaanon ama laligowu. Anutunon ii wasiro aposol koloon jigo gawon galenana waja kolooji, iwaajon kaen jokoloonkejon. ² *Mooseson Anutuwaanon kanageso kuuya ii membiriqembiria qaato, pondan galen koma onoma laligoro. Iikawaa

* 3:2: Jan 12.7

so Jiisasnon kaanagadeen moronon kuun muroti, iwaa qaaya misi metetana qaa tororo otaan membiriqembiria qaato, pondan men laligoro.

³ Miri ano eja miri meroti, ii gosin oronin motonqeqe ejawaa qabunayanon mono miriwaa qabunaya mamaga uugun nanja. Iikawaa so Mooses ano Jiisas gosin oronin Jiisaswaa asamararana uutanon mono Mooses mamaga uuguja. Kania kaana iima mokolonkejon.

⁴ Miri kuuya ii mombaa borosowoya koloojuto, iwoi kuuya ii Anutuwaan borosowoya kolooja.

⁵ Moosesnon Anutuwaanon kanageso kuuya ii membiriqembiria qaato, pondan welen qen onoma laligoro. Kaen laligon Anutunon kanagen eja qaita mombaajon jeroti, mono qaa iikawaa sareya ii waladeen isaama dangunuyaga nano.

⁶ Kaana nanoto, Kraistnon Anutuwaan Meria koloon Manaa qaaya (misi metetana qaa) non men kanagesoya pondan galej koma nonoma laligoja. Anutuwaanon kanageso ii anono koloojon. Oyanboyan mokoloowombaajon jejeronromon ama iikanon qokotaan selenana men uma awasanaka nama kotiidadaborowonati een, mono Anutuwaan uumeleen kanageso koloon laligowona. Kian.

Yangisen ama laligowombotiwaa galej meme qaa

⁷ *Kawaajon ononon mono Unja Toroyanon qaa kokaen jenkejiwaa so koloowu,

“Keteda kokaamba Anutunon onooma qaaya sane ano mojuti een,

* **3:7:** Ond 95.7-11

- ⁸ uugia mono roromonjo bologanon mende gojombu. Onoo ambosakonurugianon balon qararanjonkonjonon kan kamban monjon Anutu qetama angobato men mun karen angiti, onjo mono iikawaa so Anutu qetama ambubo.
- ⁹ Yonjonon balon qararanjonkonjonon kan Anutu nii angobato men noma laligogi. Angoletoma ama men laligoweti, onjonon ii gbani 40 kawaa so iima laligonon ii kilenon nii mende moma laarinon nonjon uunanon boliro laligowe.
- ¹⁰ Kawaaonon ejemba tuun somata kamban iikanon namonon laligogiti, iyononon ama irinon soono kokaen jewe, 'Yonjonon mono suulan uugianon kaamaa ama jinjaun kemakeju. Laaligowaa kana kuma onoma laligoweto, ii mende moma kotonon kougi. Qaago!'
- ¹¹ Kaen jen irinonsoonon qaganon qaana jen kotonon jojonon qaananon ii somonjonon kokaen jewe,
'Haamo men laligowutiwaa arenon ama onombeto, yonjonon mono oyanboyonon iikanon mende keubu.' "
- ¹² Oo uumeleenon alauruna, onjonon mono kokaembaonon galen men aon laligowu: Onjonononga mombaa uutanon doogoro momalaarianon zololonjonon kamaaro Anutu laaligo Toya gema qen laligowabo. ¹³ Kaen qaagoto, sinjononon gowaa anjomokolonjonon tiligonon onono iikanon onjonononga mombaa uuta

gojombabotiwaajon mono ween so batugianon uugia kuun aon laligowu. “Kete” qaa ii jenkejon, iikawaa so mono jolonjon aon laligowu. ¹⁴ Anana Kraist moma anjon koma iwo tuun somata motoonngo koloon laligojon. Wala uunana meleema uuwoi yakarin awasankaka mokoloon laligoniji, iikaanja namonon laligowonatiwaa so kaparan koma kotiin nambonati een, mono oyanboyan koloowona.

¹⁵ *Buja qaa ii mombo jen kokaen oojen,

“Kete Anutunon onooma qaaya sanje ano mojuti een, uugia mono mende gojombu. Onoo ambosakonjurugianon Anutu qetama karen anjiti, ononon mono iikawaa so Anutu qetama ambubo.”

¹⁶ *Ejemba daen yononon Buja qaa moma Anutu qetama karen anji? Mooseson kanageso unuano Iijipt mesaon kagiti, iyononon mono kuuya kaan anji. ¹⁷ Ejemba daen yonoojon ama gbani 40 kawaa so irina soono kazi ama onono laligogi? Ejemba singisongo anji men komun onono sele busugianon balon qararankonkonon kamaan kongiti, iyononon mono kaen kolooro. ¹⁸ Luaenon haamo men laligowutiwaa aren ama iyangiaa balongianon mende kebutiwaa qaaya jen koton jojopan qaayanon somongoroti, qaa ii mono daen yonoojon jero? Ejemba qaaya qotogon yangisen laligogiti, ii mono iyonoojon ama jero. ¹⁹ Qaa iikawaa kania ii kokaen iima asarijon: Yononon Anutu mende moma laarin

* **3:15:** Ond 95.7-8 * **3:16:** Jan 14.1-35

yangisen anğitiwaajon ama iyanğiaa balonğianon keubombaajon amamaagi. Kianğ.

4

Anutunon kanagesoya sonda kendon nonom-baa.

¹ Anutuwaanon keuma luaenon haamo men laligowombaa qaa somonğoroti, qaa iikanon mono powowon kotakota en nononja. Kawaajon onononğa monon loorin iyanğa Siwe kana kekenja ii batuyanon kotoo iikaanğ mokoloon mubombo. Kawaajon mono batunananon galen men aowonğa. ² Balon qararanonkononon kagi Oligaa Buğa jen asarin nononği kaanğa jegi mogito, qaa ii mono een selegianondeen mogi uugianon mende kemero. Kawaajon momalaarigia mende mekolooro tompin een laligogi mende ilaan onoma janon qano. ³ *Uunana meleema moma laarin laligojonı, anana mono Anutuwaanon keuma haamo men oyanboyon laligowonğa, ii mojon. Anutunon iikawaa Buğa qaaya ii kokaen jerota eja,

“Kaen jen irinonsonon qaganon qaana jen koton jojonan qaanon ii somonon kokaen jewe, ‘Haamo men laligowutiwaa aren ama onombeto, yononon mono oyanboyon iikanon mende keubuya.’”

Anutunon Siwe namo mokoloon orono kamban iikanonğa kanain oyanboyon gomanonon mono medaborogita ejato, kilen qaa kaen jero. ⁴ *Anutunon ween 7:baa qaaya jerota

* **4:3:** Ond 95.11 * **4:4:** Jen 2.2

Bunja Terewaa batuya moŋnoŋ kokaen eja, “Somaŋa 7 kolooro Anutunoŋ gawoŋa kuuya medabororotiwaa haamo meŋ kendoŋ rama moro.” ⁵ *Anutunoŋ Bunja qaa ii toroqen kokaen jerota eja, “Haamo meŋ laligowutiwaa aren ama oŋombeto, yoŋonoŋ mono oyaŋboyaŋ iikanon mende keubuya.”

⁶ Ejemba tosianoŋ Anutuwaa oyaŋboyaŋ mokoloon haamo meŋ laligowuti, qaa iikanon powowon kotakota en nononja. Oligaa Bunja wala kanageso jen asariŋ oŋoŋgiti, iyoŋonoŋ qootogogiaaŋon ama oyaŋboyaŋon mende keuma haamo mende megi. ⁷ *Haamo mende megitiwaaŋon ama Anutunoŋ mombo kambaŋ moŋ ama qata ‘Kambaŋ keteda koi,’ kaen qaro. Kambaŋ koriga tegoro kambaŋ iikawaa Bunja qaaya keteda koi jen oojeŋi, ii mono Deiwid isaano kokaen jero,

“Ketada koi kaananoŋ Anutunoŋ oŋooma qaa saŋe ano mojuti een, uugia mono nanamemeŋ bologanoŋ mende gojombu.”

⁸ *Kaen jero Joosuanon unuano oyaŋboyaŋon keuma haamo mewuyagati een, Anutunoŋ mono kambaŋ qaita mombaa qaaya ii kanagen mende jenaga. ⁹ Ii mende jenagato, Anutunoŋ oŋanoŋ kanagesoya haamo meme nonono oyaŋboyaŋ mokoloowoŋa. Qaa iikanon mono powowon kotakota en nononja. ¹⁰ *Iikawaa kania ii kokaen: Anutunoŋ aŋaa gawoŋa merotiwaa haamo meŋ kendoŋ raroŋi, iikawaa

* **4:5:** Ond 95.11 * **4:7:** Ond 95.7-8 * **4:8:** Dut 31.7; Joos 22.4 * **4:10:** Jen 2.2

so moŋnoŋ Anutuwaa oyaŋboyanonŋ keuma haamo mewaati, iinonŋ mono iyaŋaa gawoŋa merotiwaawaa haamoya ii kaanjadeenŋ meŋ oyaŋboyanŋ laligowaa. ¹¹ Kawaajonŋ anana mono Anutuwaa oyaŋboyanonŋ keuma haamo memeta mokoloowombaajonŋ kaparanŋ kombonŋa. Onŋoononŋga moŋnoŋ kamaanŋ qeŋ kanageso walaga yoŋoo qootogo tanigia iikayadeenŋ otaawabotiwaajonŋ mono kaparanŋ kombonŋa.

¹² Anutuwaa qaaya ii meŋgbiligbiliwaa kania ano ku-usuŋawo kolooja. Manjawaa soo somata ii leelee jetawo koloojato, Anutu qaayaa jetanonŋ mono soo somata kuuya unjuugunŋ jebombonŋ kolooro jeta leelee ii jetawo koloojao. Qaa iikanonŋ mono uu kokoosonana kotonŋ omenonŋ me Anutuwaa Unŋayanonŋ inaanŋ nonomakeji, ii undeema kuunŋ nonomakeja. Sele busu kiti toroqeqenana ano siinŋnanaa aladawoya ii kaanŋagadeenŋ gosinŋ (qaanana aasaŋgoya mokolonŋ) awaa ano bologa mendeema oromakeja. Uuwombonana ano momakooto arenŋnana ii gosinŋ qaanana jeŋ teŋonŋkeja.

¹³ Anutunonŋ iwoi kuuya mokoloooro eji, iikanondeenŋ iwoi moŋ ii aasaŋgoyanonŋ mende ero awaagadeenŋ iimakeja. Iwoi moŋ esuuninŋ Anutunonŋ esunana ii saanonŋ luluuma iiro iwaa jaasewaŋanonŋ asugaŋonŋgadeenŋ eja. Nanamemenanaa lopoya kuuya ii mono iwaanonŋ jeŋ asariwombaa so koloojonŋ. Kianŋ.

Jiisasnonŋ jigo gawonŋ galenana uuta kolooja.

¹⁴ Jiisasnonŋ jigo gawonŋ galenŋ waŋa uuta koloonŋ nononjiwaajonŋ ama anana “Moma

laariŋ mujoŋ,” jeŋ jokoloonkejoŋi, iikanonŋ mono kotiiŋ namboŋa. Jiisas Anutuwaa Merianonŋ mono Siwe jakeya jakeya unjuugunŋ urota raja. ¹⁵ Uuroromonŋonana tosia looloria kolooro jigo gawonŋ galenŋ tosanonŋ kawaajonŋ wosomomo mende ama nonomakejuto, ananaa jigo gawonŋ galenananonŋ mono qaita monŋ kokaenŋ kolooja: linonŋ anana kaanŋa nanamemenŋ kuuya kanonŋ ananawo tani motoonŋo ijonŋonŋ anŋobato menŋ muŋ laligogito, ii kilenŋ singisonŋo monŋ mende ano.

¹⁶ Jigo galenananonŋ mono eu kalenŋmoriambaa dunŋ rarayanonŋ rama kiankomunŋ nonomambaa-jonŋ momakeja. Kawaajonŋ mono awasanŋkaka qaganonŋ nama iwaa kosianonŋ kembonŋa. Iwaa kosianonŋ keninŋ kalenŋmoriambaa-jonŋ amamaajonŋi, iwaa kambanŋa dindinanonŋ mono ilaanŋ nonono ii saanonŋ mokoloowonŋa. Kianŋ.

5

Galenŋ wanjana Jiisanonŋ ilaanŋ nonomakeja.

¹ Namowaa jigo gawonŋ galenŋ wana kuuya ii ejemba batugianonŋa meweenŋonŋ onoma gawonŋ kokaenŋ mewutiwaajonŋ kuunŋ onomakejonŋ: linonŋ ejemba jotamemenana koloonŋ Anutuwo uumotoonŋo ama laligowombaa gawonŋa menŋ singisonŋo aninŋiwaa oro kalenŋa kalenŋa ii Anutuwaajonŋ ama iikanonŋ siimolonŋ oonkeja. ² Iyanŋaa uuroromonŋgoya tosanonŋ kaanŋagadeenŋ looloria kolooja. Kawaajonŋ ejemba lalabubu qaganonŋ jinjanŋ amakejuti, ii saanonŋ wosomomo

qaganon ama nonomakeja. ³ *Loolooria koloojiwaajon mono iyanaa singisonogoya ano kanagesouruta yonoo singisonogogia kaanagadeen koma konjoratiwaatiwaajon oronon siimolon oonkeja. ⁴ *Mononon qabuŋa ii anaaajon mende buŋa qeŋ aowaato, Anutunon Aaron oonoti, iikawaa so mono ii kaanagadeen oonja.

⁵ *Iikawaa so Kraistnon kaanagadeen aŋo jigo gawon galen waŋa koloowaatiwaa qabuŋaya ii anaaajon mende buŋa qeŋ aoroto, Anutunon kokaen jeŋ koton muro,

“Giinon noo Merana koloona niinon kete goo Manŋa koloojen.”

Qaa iikawaa so jigo gawon galen waŋnana kolooro.

⁶ *Qaa iikayadeen jerota Buŋa Terewaa batuya mononon kokaen eja,

“Giinon Melkizedek kaanŋa jigo gawon galen koloon kamban tetegoya qaa laligon ubaga.”

⁷ *Jiisasnon sele busuwo namonon laligon iikanon kambanŋa kambanŋa qama koolin kotakota qaro jaunanon kamaaro Anutu koomunonŋa metogowaatiwaajon kotiiroti, ii qisin mun laligoro. Qisin mun laligon Anutu goda qeŋ qaayaa baatanon ama aon laligorotiwaajon Anutunon qamakoolia moro. ⁸ Meria kolooroto, Anutunon ii kilen siimbobolo mende somongoro qaganon uro moma kanon tenkonkombaa kania mokolon moma sororogoro. ⁹ Ii moma

* 5:3: Lew 9.7 * 5:4: Eks 28.1 * 5:5: Ond 2.7 * 5:6:

Ond 110.4 * 5:7: Mat 26.36-46; Maak 14.32-42; Luuk 22.39-46

akadamuya kuuya mokoloongo oyanboyan tetegoya qaa laligowombaa kondomondoo Toya kolooro. Kawaajon ejemba iwaa jeta ten koma laligojuti, ii kuuya mono saanon kondoon onono oyanboyan koloowuya. ¹⁰ Toya ii kolooro Anutunon ii Melkizedek kaana jigo gawon galen wana koloowaatiwajaan jen tegon kuun muro. Kian.

Momalaariwaa hona soowabotiwaa galen meme qaa

¹¹ Qaa ii saanon toroqen mamaga jen somariiwonagato, ononon qaa moma otaawombaajon gaonjaajaa ama tanqan anju. Kawaa-jon ii jen asarin onombombajaan osiqosi anjon. ¹² *Ononon kamban koriga kanageso walaga laligon saanon kamban kokaamba boi qaqazu koloowutiwaa so koloowuyagato, onoangio Anutuwaa qaa kota mutuya ii mononon dunanon mombo kuma onombaatiwajaan amamaankeju. Ononon mono osin Buna qaa ii aju kaana newombaajon momakeju. Nene kotiga kaana ii newombaajon amamaankeju. ¹³ Mononon ii aju kaana nen laligoji, iinon mono toroqen merasisi kaana kolooja. Anutuwaa jaanon solana koloowombaa qaa kuma ononinto, iinon iikawaa kania mende moma koton tompin laligoja.

¹⁴ Merasisi kaana laligojato, nene kotiga ii ejemba momogianon somariiroti, iyononon newutiwajaan ama eja. Ejemba Buna qaa suulan koma gbilin laligogi uumomogianon meleendabororo saanon afaanqon sili kuuya

* 5:12: 1 Kor 3.2

gosinj awaa ano bologa mendeema oroma awaaya otaankeju. Nene kotiga ii iyonoojon ama eja.

6

¹ Kawaajon Kraist kaniaa qaa kota mutuya modaboron iikanon mono mende osiwona. Kaen qaagoto, mono toroqen somariin akadahunanawo koloowombaajon kaparan koma laligowona. Momalaariwaa tandoya kuudaboron ii mono dujanon mombo kanain kuuwombo. Tando ii uugianon kokaen kuunin: Nanamemenana koomuya mesaon uunana meleema Anutu moma laarin munin.

² Uunana meleenin momalaariwaa qaa batuya batuya kokaen kuma nonongi monin: Singisongonana koma konjoratiwutiwaa oomulu ano hamoqeqe kania kania iikawaa kania kuma nonongi. Borogia qanananon aambaa kania kuma nonongi. Gbilin koomunonga waabonatiwaa kania kuma nonongi. Anutunon qaanana jen tegoro kamban tetegoya qaa kotakota ewaatiwaa kania kuma nonongi.

³ Momalaariwaa tandoya iikaya kuungo mono toroqen ten koma qen gbiliwombaajon momakebona. Anutunon esunmumu nonomakejiwaa so mono akadahunana kuuya mokoloowombaajon kaparan koma nambona.

⁴ Kaen nambombaajon moma iikanon osin kamaawombotiwaajon ama nanbona. Ejemba koi kaana ii uugia meleembutiwaajon onombombaajon amamaankejon: Tosianon uugia kamban monon asariro Anutunon Siwe kalena onono moma aisooji Unja Toroyanon

susugon onono laligogi. ⁵ Anutu Buṇa qaayaa naana mogi oyanboyan kamban kanagenaa kusujanon uugianon kemero mogi. ⁶ Ii kuuya momago momalaarigia mesaon Anutu gema qegi. Ejemba kaana ii uugia mombo meleembutiwaa onombombajaan amamaankejon. Yononon Anutuwaa Meria mepaegon dujanon mombo maripoonon qeḡe kaana men kamaan ama asuganon gamu qen munkeju. Iikaana kanon Kraist qenjaaronon jen gamu qen munkeju.

⁷ Ii sareqaa kokawaa so: Konon kamban mamaga kin namo qaganon kamaan uutanon kemen balon men kelekele mero gawon toyaa welenqeḡeurutanon nene komogi Anutunon balon kotuegoro hona kolooro komakoomo toya yononon ii men kowigianon amakeju. ⁸ *Kaen amakejuto, kowororo ano oro waayawo kanon namonon asugin waamakeji, balon iikanon mono nesambureya kolooja. Toya yononon ii seigowombajaan momago kaparan koma mambongi hona mende kolooro iima tetegoyanon mono kuugi jewaa.

⁹ Oo wombo alauruna, nononon sareqaa kaen jejonto, ii kilen ono uugia meleema laligowutiwaajon uuwoi mende anjon. Onoo uugianon Buṇa qaawaa honanon asugin somariywaatiwaajon moma awasankaka nanjon. Anutunon hona ii iima metogon onono letoma Siwenon ubuya. ¹⁰ Anutunon kalembone qaganon doogoya mende kolooja. Ononon Anutuwaa ejemba soraaya ilaan onoma laligon

* **6:8:** Jen 3.17-18

kouma toroqen ilaan onoma gawon men laligonkeju. Kaen uujopagia Anutu qendeema mugi qabuñayanon somariinkeji, iinon gawongia ano uujopagia kawaajon mende duduun tawaya meleema onombaa.

¹¹ Anana oyanboyan koloowombaajon jejeromonromon ama iikanon awasankaka uuwoi qaa nambutiwaa siinana moma kokaen awelegonkejon: Ononon an a Anutuwaa uugere amakejuti, iikayadeen mono toroqen qendeema laligowu. Akadamugiawo koloowombaajon kaparan koma namonon laligodaborowutiwaa so iikanon mono mende looriwu. ¹² Qezen koloowubotiwaajon mono awelegonkejon. Anutunon oyanboyan iwoi nonomambaa qaa somongoroti, tosianon Anutu moma laarin siimbobologia moma mokosinjon iikaanja kanon ii buña qen aonkeju. Ononon iyonoo siligia otaawutiwaajon mojon. Kian.

Anutuwaa soomonjo qaa ii uuwoiya qaa.

¹³ Anutunon Abraham soomonjo qaa mun ii iyanaa qata qama jojopon qaayanon jen koti-iro. Monon Anutu uugun uuta laligonagati, saanon iwaa qata qanagato, iikaanja mon mende laligorotiwaajon mono iyanaa qata qama jojopon qaaya jero koti-ro. ¹⁴ *Jojopon qaaya ii Aabrahambaajon kokaen jen ijoro, “Niinon mono onanon kotuegon gomaña. Mono onanon gbiliu-ruga gombe seiwuya.”

* **6:14:** Jen 22.16-17

¹⁵ Kaen ijoro Aabraham iwoi mubaatiwaa qaa somongoro eroti, iinonj ii honawo koloowaatiwaa-
jonj kaparanj koma mamboma laligonj hona buna
qenj aoro. ¹⁶ Ejembanonj somatagiaa qata qama
jojopanj qaa jegi momakeju. Jojopanj qaagianonj
qaa jejuti, ii menj kotiiro qewagowombaajonj
amamaagi qaa jejegianonj tegoja. ¹⁷ Iikawaa so
Anutunonj qaaya Aabrahambaa gbiliuruta anana
mobombaajonj somonjonj jero. Qaa arenja ii
monjonj qewagonj utegomambaajonj amamaaji,
gbiliuruta anana soomonjo qaa iikawaa kania ii
tororo moma yagowombaajonj moro. Kawaajonj
soomonjo qaaya ijoro mutuya kolooro qaa ii
mombo jojopanj qaayanonj jenj kotiiro indinj woi
kolooro.

¹⁸ Anutunonj qaa ii jenj iikawaa qolomolonja je-
mambaajonj amamaaro. Iinonj qaa utekuteya
qaa ii jenjo jenj kotiiroti, iikanonj mono uunana
nanjgowaatiwaaajonj moro. Kawaajonj ijongjo ii
mono jenj kotiiro. Anana balombaa nanamemenj
bologanonja oloj koma Anutuwaanonj keuma
oyanjboyanj nonombaatiwaaajonj jejeromonromonj
nononoti, ii mono koronj menj mamboma laligo-
jonj. ¹⁹ *Oyanjboyanj koloowombaajonj ama mam-
boma iikawaa uuwoi monj mende amakejonj. Je-
jeromonromonana iikanonj uunanaa kasa min-
danja tani kaanja koloonj nono Jiisaswo somonjonj
nonomakeja. Jejeromonromonanaa kasa min-
danja koriga iikanonj mono nonoononja kanainj
Siwe jigo gorawaa uutanonj uma jigo uuta leelee
batugaranonj opo sopa eji, ii kaanjagadeenj ko-
tonj toroqenj Jiisas jinjaronj duj kowoganonj raji,

* **6:19:** Lew 16.2

iwaanon kenja. ²⁰ *Jiisasnon jotamemenana koloon wala eukanon uma jinakaran dunja men kaban tetegoya qaa rama ubaa. Kaen Melkizedek kaanja jigo gawon galenana waja koloon laligoja. Kian.

7

Jigo gawon galen Melkizedekwaa sundu

¹ *Melkizedek eja ii goman qata Saalem kawaa kin ponja koloon Anutu uuta jigo gawon galenaga laligoro. Kaanja laligoro Aabrahamnon kin ponja ponja manja qen haamo ama onoma eleema gomananon karoti, kaban iikanon kan Aabraham mokoloon kotuegon muro.

² Kotuegon muro esuhinaya kuuya mendeema tenona motomotoon (1/10) men nandunaga ama muro. Melkizedek qa iikawaa kania ii “Nanamemen solanja kin ponja.” Qataa so wala “Nanamemen solanja kin ponja” kolooro ano toroqen kaanagadeen “Saalembaa kin ponja” laligoro. Saalembaa kin pon qa iikawaa kania ii “Luaewaa kin pon.” ³ Melkizedeknon nemunmana qaa, sakitiuruta qaa, kolokoloo kabanja qaa ano koomuya qaa.* Kaen jigo gawon galen waja koloon kaban tetegoya qaa laligon ubaa. Iinon Anutuwaa Meriaa tani kaanja kolooja.

⁴ Wanjalenana Aabrahambaa godaqe qe silianon Melkizedekwaa kania qendeeno ii

* **6:20:** Ond 110.4 * **7:1:** Jen 14.17-20 * **7:3:** Bunja Qanon Melkizedekwaa nemunmana ano sakitiuruta, kolokoloo ano koomu kabanja ii mende jen asarija.

mono kokaen iima asariwu: Abraham ano esuhina iwoi akadamuyawo kalugon men karoti, iyonoononga boro woi (10) kuuya gosin bakaya motoongo men Anutuwaa nandun ano. Kawaajon Melkizedeknon onanon uuta somata qaita mon koloaja. ⁵* Anutunon Kana qanon qaa kokaen jen koton nononota eja, "Liwaiwaa gbilinona eja kuun onongi jigo gawon meme (Liwait) koloogi kanageso ononon mono esuhinagia boro woi (10) kuuya gosin iikanona bakaya motoongo men Anutuwaa nandun ama onomakebu." Yononon on kaana Abrahamaa gbiliuruta koloajuto, ii kilen iyangiaa kanagesourugia onoo borogianonga nandunana ii bunja qen aonkebu.

⁶ Jenkooto qaa kaen ejato, Melkizedeknon Liwaiwaa gbiliga mon mende koloaja. Ii kilen Abrahamnon Anutuwaa soomongo qaa moma angon koma laligon esuhinaya gosin tenonga motoongo (1/10) men Anutuwaa nandun anoti, ii bunja qen aon kotuegon muro. ⁷ Somatananaa newo baagianon laligojoni, iyononon mono kotuegon nonongi laligojon. Qaa ii qakoombombaajon amamaankejon.

⁸ Kanageso anana tenonga motoongo (1/10) men Anutuwaa nandun amakejoni, ii balombaa jigo gawon meme (Liwait) yononon bunja qen aonkeju. Yononon namonon laligon komunkejuto, Siwenon eukanon mombaajon nanjon jegi kotiin laligon ubaati, iinon mono ii bunja qen aonkeja. ⁹ Abrahamnon esuhinaya

* 7:5: Jan 18.21

gosinj boro woi kuuya iikanonja bakaya motoonggo (1/10) menj Anutuwaa nandun anoti, iinonj ii gbilia Liwaiwaajonj kaanagadeen waladeen ano. Kaen jeninj saanonj sokonaga. Kambanj kokaamba tenongga motoonggo (1/10) menj Anutuwaa nandun amakejoni, ii benana Liwaiwaa gbiliurutanonj buna qen aonkeju. ¹⁰ Kaanagadeen mundunja Liwai koloowaatiwaa romonjonj iwaa nandun anoti, iikawaa kania ii kokaen: Liwainonj amboyaa sele busunonj raro Melkizedeknonj mono kambanj iikanonj kanj Aabrahambo aitonggori. Kianj.

Melkizedek ii Jiisaswaa sareya kolooja.

¹¹ Anutunonj Kana qaanonj Israel kanageso jen koton nonono iikawaa so Liwai tuunjonnga eja kuun ononinj jigo gawonj galenana koloonkegi. Gawonj ii megii iikaanja kanonj akadamunana kuuya mokoloowonagati eenj, anana jigo gawonj galen qaita mombaajonj mende amamaawonaga. Gawonj iikawaa honanonj mende sokonotiwaajonj ama Jiisasnonj mono Melkizedek kaanja asugiro. Ejembanonj ii Aarombaa arenjaa so mende kuugi asugiro. ¹² Jigo gawonj galen gawonjaa kanianonj utegoji, kambanj iikanonj Kana qaanonj mono kaanjadeen utegoja. ¹³ 'Jigo gawonj galen qaita monj,' qaa ii Ponnanajaanj jejonto, iinonj Liwai tuunjonnga qaagoto, mono tuun monjonnga kolooro. Tuun iikawaa eja monjonj jiwowonj jigowaa alatanonj nama gawonj mende menj laligoro. ¹⁴ Ponnananonj Juuda tuunjonnga kolooroti, qaa ii asuganonj eja. Moosesnonj Juuda tuun

yononon jigo gawon galen kombutiwaa qaa mon mende jero.

Jigo gawon galen Melkizedek kaanja mon

¹⁵ Kawaajon jigo gawon galen mon Melkizedekwaa tani kaanja asugiji, iikanon mono qaa jejonatiwaa hona ii asuganondeen qendeen sokonja. ¹⁶ Iinon namo ejembanon Kana qaa otaan tuunaa so jen kotogitiwaaajon ama jigo gawon galen mende kolooro, laaligo kombombanja mende aliwaati, iikawaa ku-usunanon mono nemun koma muro jigo gawon galen kolooro. ¹⁷ *Monnon iwaa kania nanjon jero Buna Terenon kokaen eja, “Giinon Melkizedek kaanja jigo gawon galen koloon kamban tetegoya qaa laligon uba.” ¹⁸ Anutunon kaen jen jenkooto mutuya ii qewagoro. Qaa mutuya iikawaa ku-usunanon qaono ilaan nonombaatiwaaajon amaamaankeji, iikawaajon ii qewagoro. ¹⁹ Kana qaanon ejemba akadamunana mokoloowombaaajon mende ilaan nonono. Qaago. Kawaajon qaa aren mutuya qetegon kitianon jejeronromon awaa soro nononja. Anana jejeronromon iikawaa qaganon nama saanon Anutuwaa kosianon kema qama koolinkebonja.

²⁰ Anutunon jigo gawon galen dongogaa qaaya jen ii jojopan qaayanon jen kotiuro. Kaen anoto, jigo gawon galen tosaanja yonoo qaagia ii jojopan qaanon mende jen kotiigi kilen kaen angi. ²¹ *Tosianon jigo gawon galen een koloogito,

* 7:17: Ond 110.4 * 7:21: Ond 110.4

Anutunon Jiiisas kuun qaaya ii jojopon qaayanon jen kotiin kokaen ijoro,

“Giinon mono jigo gawon galen koloon kamban tetegoya qaa laligon uba.’ Ponon jojopon qaa jen kotiiroti, qaa ii mombo mende utegowaa.”

²² Jojopon qaa iikawaajon ama Jiisasnon mono soomongo aren gbiliaa hona koloowaatiwaa galen koloon nanja. Kaen Anutu ano ejemba batunananon gawon men laligoja. Soomongo aren iikanon walaga ugun awaa soro kolooja.

²³ Jigo gawon galen tosaana ii wala eenanon mamaga laligogi. Komun gawongia toroqen mewombaajon amamaagiti, iikawaajon ii mamaga laligogi. ²⁴ Yononon mamaga laligogito, Jiisasnon kamban tetegoya qaa laligon ubaati, iikawaajon jigo gorawaa galen gawon ii tetegoya qaa men laligon ubaa. ²⁵ Gawon ii men laligojiwaajon ama Jiisasnon ejemba iwaanon kagi unuano Anutuwaa kosianon kemakejuti, ii saanon kotiin hamo qen onono qaagianon komunkeja. Kamban so yonoojon ama Anutu qama koolinkejiwaajon laligoji, iikawaajon mono saanon hamo qen nonondaboronkeja.

²⁶ Jigo gawon galen wana kaanonon mono saanon sokoma nononja. Iinon toroya koposowaa qaaya qaa ano soraaya kolooja. Anutunon Jiiisas singisongo ejemba ananaanonga tirin koton wano Siwe jakeya kuuya koton euwaa euyanon uma qaita mon koloon laligoja.

²⁷ *Jigo gawon galen tosonianon somana somana

* 7:27: Lew 9.7

wala iyanjiaa singisonjogiaajon ama iikawaa gematanon kanageso yonoo singisonjogiaajon ama oronon siimolon oon laligonkegi. Jiisanon anaa sele busuya qeleeno siimolon oonoon kaanja ama mugi iikaanja kanon kanageso ananaa singisonjonana ii indin motoongo iikanondeen koma konjoratiro sokondabororo. Kawaaajon Jiisanon ii jigo gawon galen tosaanja kaanja kamban so amakebaatiwaaajon mende amamaaja.

²⁸ Anutunon Kana qaaya Mooses muro kawaa so ejembanon eja ii kuun onongi jigo gawon galen wana koloonkeju. Balon eja yononon ku-usungia qaa laligojuto, Anutunon oyanboyan kolowombaa qaaya ii kanagen nonoma ii jopan qaayanon jen kotiiroti, iikawaa so Meria kuuro wanjana kolooja. Wanjana iinon mono akadamyua korebore mokolon kamban tetegoya qaa kotiga laligon uma laligowaa. Kian.

8

Soomongo aren gbiliaa jigo gawon galen wana

¹ *Qaa jejon, iikawaa qaa kota wana ii kokaen: Anana jigo gawon galen wananawo koloojon. Wanjana iinon Siwe gomanon uma Uutanana iwaa jinjonon dun rara koorononon boro dindinanon raja. ² Opo sel jigo hona ii Siwenon eja. Ii namo ejanon memeta qaagoto, Pononon anjo ii mero. Jigo gawon galen wanjana iinon opo sel jigowaa uuta leegen qata kowoga totonon iikanon laligon Anutu welenja qemambaa gawona menkeja.

* **8:1:** Ond 110.1

³ Balombaa jigo gawon galen waŋa kuuya ii nandun kalen Anutuwaajon ama oronon simolon onj laligowutiwaajon kuun onmakejon. Iikawaa so jigo gawon galen waŋnana Jiisasnon kaanjadeen anj Anutuwaa nandun ama muro.

⁴ Mooseswaa Kana qaawaa so nandun kalen Anutuwaajon amakebonjatiwaajon eja kuun ononji laligoju. Kawaaon jigo gawon galen waŋnana iikanon namonon laligonagati een, iinon mono balombaa jigo gawon galen koloomambaajon amamaanaga.

⁵ *Balombaa jigo gawon galen yononon balombaa jiwowon jigonon Anutu welenj qewombaa gawonj menkeju. Jigo iikanon Siwe jigo gorogaa sareya ano unaya kolooja. Moosesnon jigo opo selnon memambaajon anoti, kamban iikanon Anutunon Siwe jigoyaa arenj ii isaano. Aisandaboron galen meme qaaya kokaen ijoro, “Moba, baananon laligona arenj qendeema gombeti, iwoi kuuya mono iikawaa so tororo otaan mewa.” Iikawaa so opo selnon jiwowon jigo gora mero iikanon Siwe jigowaa qerewenja kolooro.

⁶ Anutunon oyanboyan koloowombaa soomonjo qaa gbilia nonono iikanon soomonjo qaa walaga ugun awaa soro kolooja. Soomonjo qaa iikanon arenj gbiliaa tandoya kolooja. Soomonjo arenj gbilia iikanon mono arenj walaga ugun qabunayawo kolooja. Qabunja iikawaa so Jiisasnon soomonjo arenj gbiliaa gawonj awaa soro ii bunj qen aon Anutu ano ejemba batunananon nama ilaan nonomakeja. Gawonj iikanon mono balombaa jigo gawonj meme ii mamaga ugun

* 8:5: Eks 25.40

akadamuyawo kolooja.

⁷ Soomongo areŋ mutuyanonj koposowaa qaaya qaa koloonj sokonagati eenj, soomongo areŋ kanagenanonj koloowaatiwaajonj mono eenj mende mambombonaga. ⁸ *Kaento, ejembanonj kilenj boligi Anutunonj kanagia mokoloonj jen onjoma kokaenj jero,

“Ponj niinonj kokaenj jen kotojenj: Mobu! Kamban monj kanj kuuwaati, iikanonj Israel tuunj ano Juuda tuunj onjowo soomongo areŋ gbilia amanja.

⁹ Niinonj ambosakonjurugia borogianonj menj Iijipt kantrinonga unjuambe seleengenj kagi yonjowo soomongo areŋ ambeto, yonononj noo soomongo areŋ ii mende qokotaanjenj kongi. Kawaajonj niinonj kaanjiadeenj ii gema unjuwe. Ponj niinonj kaenjenj kotojenj. Soomongo areŋ gbilia amanjati, ii Bunja qaa walagaa so qaago.

¹⁰ Kaanja qaagoto, kamban iikanonj kanj kuro Ponj niinonj Israel kanageso yonjowo soomongo areŋ gbilia kokaenj ama jemanja: Niinonj mono neenaa Kana qaana kuuya ii yonoo roromongogianonj ama uugianonj tere kaanja oowe ewaa. Kaenj ama yonoo Anutugia koloowe yonononj mono noo kanagesona koloonj laligowuya.

¹¹ Kamban iikanonj somata ano melaa ii korebore noo kanana moma yagonj laligowuya. Kawaajonj boi monjonj Pombaa kania mobutiwaajonj batugianonj

* **8:8:** Jer 31.31-34

mende kuma onoma laligowaa. Datanon koga kokaen mende ijowaa, ‘Gii mono Pon moma yagowa.’

¹² Kokaembaajon nii moma yagon noma laligowuya: Niinon nanamemengia bologa ii songbama mesaomaña. Singisonggogia mono duduun ii mende toroqen romongomaña.”

¹³ Anutunon soomongo areña kanagenaaajon “Gbilía” jen iikaaña kanon soomongo aren mutuyaaajon “Mono walaga kolooro,” jero kania kaen kolooro. Qaa aren monon kambañ koriga en walaga kolooji, iikanon mono alimambaa anja. Kian.

9

Balombaa opo sel jigonon Anutu kokaen mepeseegi:

¹ Anutunon soomongo aren mutuya ama iikanon kaanagadeen waeya men mepeseewombaa areña ii jen kotooro otaagi. Ii otaan namonon opo sel jigo gora megí ero.

² *Anutuwaa opo sel jigo gora ii kokaen megí: Jigo uuta mutuya kanon lambewaa duñ rarata ano bered kowoga ii Anutuwaa jaasewanon nene duñon Anutuwaa bunja anji raro. Jigo uuta iikawaa qata ii jigo uuta toroya ³ *Kawaa gematanon uuta mon qata jigo kowoga totoon ii ero. Jigo uuta woi yoroo batugaranon opo sopa nano.

* **9:2:** Eks 26.1-30; 25.23-40 * **9:3:** Eks 26.31-33

4 *Jigo uuta kowoga totoon iikanon jinin oonjoombaa alata ano soomongo arembaa bokis ii eri. Alata ii goulon memeta ano bokis selia ii kuuya goulon tuuruya kolooro. Paora qata mana ii goul monjonon ama bokis iikawaa uutanon galen komakegi. Kaanagadeen Aarombaanon taa gbaru sota junjuna ano Anutunon soomongo arena jamonon ooro ilana ii bokis iikawaa uutanon galen komakegi. Bokis uutanon iwoi karoon ii kaen egi. 5 *Bokis qaganon borosowo gajoba woi goulon memeta ii nani. Ii Anutunon kosere laligoro asamaranana sareya ii kolooro. Borosowo woi ii engangara kotuma bokis ununa turun nani. Bokis ununa ii Anutuwa koma konjoratiwaa duna kolooro. Qaa mototoon ii kamba kokaamba ana ana tororo amin mobonatiwaa so qaago.

6 *Anutuwa opo sel jigo gorawaa iwoi kuuya ii kaen arengogi ero jigo gawon galen yononon kamba so jigo uuta mutuya kanon uma Anutu welen qen gawongia men laligogi. 7 *Kana laligogito, jigo gawon galen wana iinondeen gbani so indina motoongo kanon jigo uuta kowoga totoon iikanon uma laligoro. Sa men iikanon uma anaanon ano kanageso yononon poumapou qaganon singisono angiti, mono iikawaanon ama siimolon on sa maaro kamaaro.

8 Kaen arengon angi Una Toroyanon sare ii qendeema iikanon ejemba kokaen kuma nonoma laligoro: Jigo uuta mutuyanon toroqen

* 9:4: Eks 30.1-6; 25.10-16; 16.33; Jan 17.8-10; Eks 25.16; Dut 10.3-5 * 9:5: Eks 25.18-22 * 9:6: Jan 18.2-6 * 9:7: Lew 16.2-34

nanji, kambaŋ iikanonŋ Anutunonŋ jigo uuta kowoga totoonŋ iikawaa kania ii asuganonŋ mende injisaano laligogi. ⁹ Qaa ii kambaŋ kokaambaa sareya kolooja. Kania ii kokaenŋ: Ejembanonŋ kalenŋ kalenŋ nandunŋ ama siimolonŋ meŋ kagi oonŋkejuto, uugianonŋ kilenŋ luae mokoloowombaajonŋ amamaanŋkeju. Uugianonŋ singisonŋgo anŋitiwaajonŋ ama tilooro siimolonŋ meŋ kaŋ Anutuwaa jigo goranonŋ uma qama koolinŋkejuto, iikanonŋ mono singisonŋgogia koma konjoratiwombaajonŋ amamaanŋkeju.

¹⁰ Nene kalenŋ ano apu kalenŋ meŋ kaŋ kema koma kaŋ koma anŋi oomulu kania kania meŋ onŋmakejuto, kaenŋ selewaa jenŋkootoya kaya-gadeenŋ otaanŋkeju. Iwoi ii wala sokono ama laligogito, Anutuwaa arenŋ gbiliaa kambaŋanonŋ kaŋ kuuro iikanondeenŋ kanainŋ mende toroŋenŋ sokombaa. Kianŋ.

Kraistwaa sayaa kania

¹¹ Kraistnonŋ kaŋ oyanŋboyonŋ nonomakejiwaa jigo gawonŋ galenŋ wanŋa kolooroti, iinonŋ balom-baa opo sel jigo ejanonŋ memeta iikanonŋ mende uro. Kaenŋ qaagoto, Siwenonŋ jigo gora raji, mono iikanonŋ uro. Jigo gora iikanonŋ uuta qaita monŋ kolooja. Asamararanŋononŋ mono akadamuyawo.

¹² Iikanonŋ uma jigo uuta mutuya kotonŋ meme ano bulmakao meria yonŋoo sagia mende meŋ keno. Kaenŋ qaagoto, iyanŋaa saya maaro iikanonŋ nemunŋ koma muro Siwewaa jigo uuta kowoga totoonŋ iikanonŋ uro. Iikanonŋ kambaŋ motoonŋgowaa so uro tegonŋ sokonota eja. Downana kaenŋ meŋ

oyanboyon koloowombaaon kondooro kaban tetegoya qaa sokoma en ubaa.

¹³ *Wala namonon meme ano bulmakao ejia unun sagia men kan bulmakao embia kowina kanon siimolon on iikawaa bugaajona kaanagadeen men kan ejemba kokojinjigiawo iikanon qeesaan onomorigi sokoma onono. Kaen hamo qen onongi iikanon selegia songbama men sorain onono laligogi. ¹⁴ Kaen angiti een, Kraistwaa sayanon mono kaban kokaamba hamoqeqe tani ii mamaga uugun kokaen ama nonomakeja: Sayanon mono uunana tilooro songbama nanamemenana koomu kotigaa bunu koloowonatiwaa so ii koma konjoratinkeja. Kaen ama nonono laaligo Toya Anutu welenu qewombaa gawona ii mono afaangon men laligowona. Unu Toroyanon laligon kouma tetegoya qaa laligon ubaati, iinon mono Kraist ilaan muro kopoulos qaa laligoroto, ananaajon ama iyanu qeleema aon Anutuwaa siimolon lama kolooro.

¹⁵ Kania kokaembaajon Kraistnon soomongo areu gbiliaa galen wana kolooja: Anutunon ejemba oyanboyon koloon kaban tetegoya qaa kaanu laligowombaa qaa soomongon onoonoti, iyononon iwoi ii bunu qen aowutiwaajon moja. Kawaaajon ama Kraist kuuro Anutu ano ejemba batunananon uumotoon ambombaa gawona men laligoja. Soomongo areu mutuyaa kabananon ejembanon kana uugun singisongo angu iikanon soomongon onono laligogiti,

* **9:13:** Lew 16.15-16; Jan 19.9, 17-19

Kraistnoŋ ii iikanonŋa isama oŋomambaajonŋ ama komuŋ dowegia mero.

¹⁶ Moŋnoŋ ilawoilaya kuuya laaligoya tegowaati, kambaŋ iikanonŋ aliaa buŋaya koloowaatiwaajonŋ jeŋ kotorota qaa eji, alianonŋ iwoi ii uulaŋawo mende mewaa. Uulaŋawo qaagoto, qaa toyanonŋ komuro kaniaonŋ asuganonŋ asugiro iigigo kambaŋ iikanonŋ ii saanonŋ mewaa. ¹⁷ Jaawo laligoro kambaŋ iikanonŋ qaaya iikanonŋ hoŋawo mende koloowaato, qaa toyanonŋ komurogo qaayanonŋ mono esuŋawo koloowaa. ¹⁸ Qaa iikawaa so soomongo areŋ mutuya ii kaanagadeeŋ oro saya mende maabuyagati eeŋ, mono hoŋawo mende koloonaŋa.

¹⁹ *Arenŋ mutuyaa hoŋa ii kokaenŋ kolooro: Moosesonŋ Kana qaawaa jeŋkooto qaa kuuya ii kanageso kuuya yoŋoojonŋ weeŋongo bulmakao meria ano meme uŋuro sagianonŋ kamaaro. Kamaaro ii meŋ apuwo mindiriŋ lama juya osoga nezongbala meŋ gumionŋ susuyanonŋ somongoŋ sanonŋ qendunŋonŋ qeesaaro Kana qaa Tere lama selianonŋ oonŋ lipiŋgiti, ii moriro. Ii moriŋgo kanageso kuuya batugianonŋ liliŋonŋ sa apunonŋ qendunŋonŋ qeesaanŋ giliro iikanonŋ oŋomoriro. ²⁰ Kaenŋ oŋomorinŋ kokaenŋ injoro, “Anutunonŋ qaaya teŋ kombutiwaajonŋ jeŋ kotonŋ oŋoma oŋowo soomongo anji, mono iikawaa sayaga koi.”

²¹ *Kaenŋ injiŋonŋ toroqenŋ opo sel jigo gora ii kaanjadeeŋ sa iikanonŋ qendunŋonŋ giliro moriro.

* **9:19:** Eks 24.6-8 * **9:21:** Lew 8.15

Hamoqeqe gawon mewutiwaa akadamu ilawoila kuuya ii kaanagadeen qendunjon giliro moriro.

²² *Anutuwaa Kana qaanon jen kotojiwaa so ii me woi kuuya ii mono sanon songbanin soraaya koloonkeja. Kawaajon monjon sa mende maanagati een, Anutunon singisonjonana mende mesaonaga. Kian.

Kraistwaa sayanon singisonjonana koma konjoratinkeja.

²³ Namowaa jigo goraya ii Siwewaa jigo gorawaa sareya ano unajaya. Namonon jigo ano iwaa borotere ano borosowo ii siimolon oonjon ama iikaana kanon hamo unugi soraaya koloogi sokonoto, Siwe jigo gorawaa ilawoilawaajon ii mende sokonja. Kawaajon Kraistnon siimolon oonjon qaita mon anoti, iikanon mono Siwe jigonon uma iwaa ilawoilaya kuuya hamo unuro soraaya koloogi sokono. Siimolon oonjon qaita mon iikanon mono namowaa siimolon oonjon ii uugun akadamyawo kolooro. ²⁴ Iikawaa kania ii kokaen: Kraistnon jiwowon jigo uuta kowoga toton ejanon memeta iikanon mende uro. Namowaa jigo goraya ii Anutuwaa jigo goraya honaa unajaya kolooro. Kraistnon mono Siwe goman hona iikanon uma kamba kokaamba ilaan nonomakebaatiwaajon jotamemenana koloon Anutuwaa jaasewanon asuginkeja.

²⁵ Namowaa jigo gawon galen wanon gbani so oro sagia men jiwowon jigo uuta kowoga toton iikanon uma laligoro. Kraistnon iikawaa

* 9:22: Lew 17.11

so mende amakeja. Iinon Siwe gomanon indin mamaga mende uro. Anutuwaa siimolon lama kolooro gbani so qenkebutiwaajon ama eu mende uro.

²⁶ Indin motoonjonon mende sokonagati een, iinon mono Anutunon Siwe namo mokolon oronoti, kaban iikanon kanain siimboboloya kanjanawo moro indin seiseiya koloonaga. Kaen qaagoto, namowaa kambanon tegomambaajon ano kaban kokaamba indin motoongogadeen singisonjo koma konjoratiwaatiwaajon ama asugiro. Asugin iyan siimolon oonjon kaan ama mubutiwaajon ama aoro. ²⁷ Namu ejemba ananaa arenana ii kokaen eja: Anana kaban monon komuwon ano iikawaa gematanon Anutunon qaanana gosin jen tegon nonombaa.

²⁸ *Aren iikawaa so Kraistnon kaanideen ejemba seiseiya ananaa singisonjonana koma konjoratiwaatiwaajon indin motoongowaa so kan iyan siimolon oonjon kaan ama mubutiwaajon ama aoro. Iinon kaban monon eleema kawaa. Singisongowaa ama mombo mende kawaato, ejemba asugiwaatiwaajon mambomakejoni, mono anana oyanboyan nonoma nunuambaatiwaajon ama asugiwaa. Kian.

10

Indin motoonjo koomunon ama aoro sokond-aborota eja.

* **9:28:** Ais 53.12

¹ Kana qaa walaga iikanonj oyanboyonj koloowombaa kania honja ii mende kolooroto, oyanboyonj asugiwaatiwaa unjaunaya iikaya ero. Anutuwaa Kana qaawaa kania kaenj ejiwaajonj ama ejemba Anutu mepeseewombaaajonj jigo goranonj kamban so umakejuti, iyonononj mono letoma akadamugiawo koloowombaaajonj amamaankeju. Yonononj kambanj tetegoya qaa nandunj kalen men kan ama siimolonj oonoonj iikayadeen gbani so toroqen ama laligogito, iikanonj mende sokono. ² Iikanonj sokonagati eenj, siimolonj oonoonj ii saanonj mesaowuyaga. Jigo goranonj Anutu waeya men mepeseegiti, iyonononj indinj motoonjo hamo unugi soraaya kolodaborowuyagati eenj, iikaenj mono singisonjogooiaa gamuya ii mende toroqen mobuyagato, ii toroqen mogi. Kawaajonj oro kalen ii toroqen nandunjiaga amakegi.

³ Gbani so siimolonj oonj laligogiti, iikanonj mono toroqen singisonjogooiaa gamuya ii jen gbilin onono laligogi. ⁴ Bulmakao ejia ano meme yonoo sagianonj mono singisonjo koma konjoratiwaatiwaajonj amamaankeja. Ii batogogito, osin laligonj kougii.

⁵ *Kawaajonj Kraistnonj namononj kamaanj asugiroti, kamban iikanonj kokaen jero,

“Anutu, giinonj nandunj kalembaaajonj ano siimolonj oowutiwaajonj mende koposonjonj laligonato, namononj laaligowaa selia ii mozononjonj nona.

⁶ Siimolonj oonj singisonjogooiaajonj ama nandunj kalenja kalenja ama laligogiti, ii iima

* **10:5:** Ond 40.6-8

kawaajon mende aisoon laligona.

⁷ Kamban iikanon kokaen ijowe, ‘Anutu, moba, niinon koi kajej.

Noo kanana ii papia liipina iikanon oogita eja. Iikawaa so mono goo uusiingaa so ama men laligomanja.’ ”

⁸ Wala kokaen jero, “Nandun kalen ama siimolon oon singisonogogianon solananiwaatiwaajon iwoi kania kania ama laligogiti, iikawaajon mono siinganon mende kolooro moma laligona. Ii iima kawaajon mende aisoon laligona.” Iwoi ii Kana qaa walagaa so toroqen amakejuto, ii kilen kaen jero. ⁹ Kawaa gematanon qaa kokaen jero, “Anutu moba, niinon mono koi kan goo uusiingaa so ama men laligomanja.” Kaen jen Anutu waeya men mepeseewombaa kania mutuya ii qewagon kana gbilia kuuro. ¹⁰ Anutuwa uusiinanon nemun koma muro selianon siimolon oonoon kaanja angi tegorotiwaajon mono tak koton nonono so-raaya koloodaboronin. Indin motoongowaa so selia qeleenoti, iikanon mono kamban so sokoma en ubaa.

¹¹ *Kambanja kambanja jigo gawon galen kuuya yononon nama jigo gawongia menkeju. Suulan siimolon iikayadeen oongo oon amakejuto, iikanon singisonogogia koma konjoratiwombajaan amamaankeju. ¹² *Iikanon amamaankejuto, Siwewaa jigo gawon galen waja Jiisasnon mono indin motoongowaa so singisonogowaajon ama selia qeleeno kamban tetegoya qaa sokoma en ubaa. Namonon siimolon oonoon kaanja

* **10:11:** Eks 29.38 * **10:12:** Ond 110.1

nama mugi Siwe jigononj uma Anutuwaa boro dindinanonj raja. ¹³ Iikanonj rama kambañ batuya kokanonj Anutunonj tuarenjenjuruta riitano kamaañ unjuro Kraist kaniaa doya* koloogi otokorianj maabombaajonj mamboma laligoja. ¹⁴ Indinj motoongowaa so koomunonj ama aoro siimolonj oonjonj kaanja ama mugi iikanonj sokondabororo saanonj ejemba tak kotonj nonono soraaya koloowombaa so koloojonj. Kaen saanonj menj letoma nonono akadamunana kuuya mokolonj kambañ tetegoya qaa iikaanja laligonj ubonja.

¹⁵ Unja Toroyanonj kaanja gadeen qaa ii nanjonj jero mojonj. Wala qaa kokaen jerota eja:

¹⁶ *“Ponj niinonj kokaen jejenj: Kambañ tosonianj tegoro iikanonj mono soomonjo arenj gbilia yonowo amanati, ii kokaenj: Niinonj Kana qaana kuuya ii uu kononjianonj ama momogianonj tere kaanja oomaña.”

¹⁷ *Kaen jenj kokaenj toroqero, “Niinonj yonoo singisonjogia ano nanamemengia jeulalana anjiti, iikawaajonj duduunj ii mende toroqen romonjonj laligomaña.” ¹⁸ Qaa iikawaa so honja kolooro Anutunonj singisonjgonana mesaoro qaanananonj tegorotiwaajonj singisonjgonanaajonj siimolonj oowombaa so mende kolooja. Kianj.

Anutuwo kaparanj koma laligowombaajonj nonoono.

* **10:13:** Kereuruta menj kamaañ onjoma haamo ama gamu qen onjombombaajonj kanagianonj riiwagonj qagianonj do kaanja rilanj laligogi. Juuda yonoo kanagia kianj. * **10:16:** Jer 31.33

* **10:17:** Jer 31.34

19 Kawaajon uumeleen alaurunana, Jiisaswaa sayanon songbama nonono mono saanon Anutuwaa jigo uuta kowoga totoon iikanon ubonja. Kaen moma laarin kotiin uuwoi mende amakejon. 20 Jiisasnon kana kekenaa kana gbilia meleuro aŋo laaligo kotigaa kania koloon nononja. Kana ii iyanaa selia qeleema iikaanja kanon meleurota eja. Kana ii riinj Anutuwaa jigoyaa opo sopaya koton jigo uuta kowoga totoon iikanon ubonja. Jiisaswaa selianon nemun koma nonono opo sopaya ii saanon kotowonja. 21 Jiisasnon jigo gawon galej uuta koloon nonomakeja. Iinon Anutuwaanon kanageso kuuya galej koma nonoma laligoja.

22 *Kaanja laligojiwaajon anana mono gbingbaon mesaon uuwoi kuuya yakarin pondangadeen momalaari qaganon nama Anutuwaa kosianon kema gama koolinj laligowonja. Sayanon qeesaaro nonomorinj uutilotiloonana songbano soraaya koloon laligowonja. Unananon mende toroqen jeŋ nonono mono awasankaka laligowonja. Apu taanja arinin men taalin nonono iikaanja mono Anutuwo qokotaan laligowonja. 23 Anutunon oyanboyan koloowombaa qaa somonjon nononoti, iinon mono qaaya pondan otaan ananawo nanja. Kaen nanjiwaajon ama iikaanja koloowombaaajon mamboma jejeromonromon ama jokolonkebonja. Iikanon mono kongbara mesaon zeŋ nama kotiin laligowonja. 24 Uujopa ano nanamemen awaa ambombaajon mono

* **10:22:** Lew 8.30; Eze 36.25

uukuukuu menj nanjon aon laligowonja. Kaanja laligowombaajon mono pondan galej menj aon laligowonja. ²⁵ Tosianon iyangiaa uumeleen kanagesowaa ajoajoroogia mesaonkejuti, anana mono sili iikawaa so mende ama laligowonja. Kaen qaagoto, Pon kawaatiwaa aiweseya iima kambananon dodowiji iikaan mojonji, iikawaa so mono kaparanj koma kotiinj uukuukuu menj aon laligowonja.

²⁶ Bunja qaa honja momago ananaa aijnon singisonjo lan ambonati eenj, singisonjonana iikawaajon mono nandun jiwowonj monj ambombaajon amamaawonja. Siimolon oonjon monj ii mende ilaan nonombaa. ²⁷ *Ii mende ilaan nonombaato, Anutunon qaanana ii jenj tegon ironja meleeno qanananon ubaatiwaa-jon mamboma jenenana ororo keenana moma laligowonja. Anutunon tuarenjenjuruta gere gaginginon onjoowaati, iikawaa usunja kayadeen koloowaatiwaaajon mono mamboma laligowonja.

²⁸ *Monjon Mooseswaa Kana qaa gema qeji, ii mono qaa jakeyanon ongi woi karonon qaaya nanjon jegi qaayawo koloowaati eenj, ii mono mende kiankomun mugi koomuwaa bunja koloowaa.

²⁹ *Kaen koloowaato, ejemba monj kokaanja iwaa qaayaajon mono nomaen romonjoju? Monjon Anutuwaa Meriaa qaaya kanianon rikotaan gilinjeja. Soomongo arenj gbiliaa sayanon tak koton muro soraaya kolooroto, sa ii iwoi omaya kaanja menj kamaan

* **10:27:** Ais 26.11 * **10:28:** Dut 17.6; 19.15 * **10:29:** Eks 24.8

amakeja ano kalenmorian Toya Uña Toroya ii mepaegon munkeja. Monon kaanja kolooro Anutunon qaaya gosin irona dawiwaa so muro sokonaga? Kana qaa qotogon koomuwaa buja koloowombaa so koloojonto, Anutunon ejemba kaanja irona ii mono gere gagiriawo kuun muro qaganon uro siimbobolo honombonona mende moma laligowaa. Naa siimbobolonon sokoma munaga? Iwaa kaniaajon mono nomaen romonjoju?

³⁰ *Qaa mon kokaen eja, “Jena jewe, nuna guwe, ana ambe ii noo gawonga. Niinon mono ejemba qaagiaa irona meleemana.” Toroqen qaa mon kokaen jerota eja, “Ponon kanage-souruta onoo qaagia gosin jen tegowaa.” Mon moronon kaen jeroti, nononon ii moma mujon. ³¹ Anutu laaligo Toyaa jaanon nama kamaan nunuro boria-non nunuwaati, iikanon mono kanjanawo totoon koloowaa. Kian.

³² Looriwubotiwaajon kokaen jejen: Anutuwaa asasaganon karo buja qen aon asarigiti, mono kaman mutuya ii romonon laligowu. Kaman iikanon momalaariwaa manja qen siimbobolo mamaga mokolon ii kilen aon oron nuuguna guuguwe ama nama kotiigi. Ii mende duduuwu.

³³ Kaman tosaanon gamu qen onongi konajilin mogi qenjaaronon injigigiin laligogi. Kaman tosaanon alaurugia tani kaanagadeen ama onongi yonoo kooronjianon nanji. ³⁴ Tosaana kapuare mirinon onongi ragiti, mono ii injiima siimbobologia motoon moma laligogi. Esuhi-

* **10:30:** Dut 32.35, 36

nagia kisiyaen qen kopepereen megiti, ii mono korisoro qaganonj moma anjonj koma laligogi. Siwewaa tiwomaleku qaita monj mende aliwaati, ii enj ononjiwaajonj moma iikawaajonj ulunjkolenj moma laligogi.

³⁵ Kawaajonj awasanjkakagia mono kamban kokaamba mende gilinj mesaowu. Ii mende mesaogi Anutunonj mono iikawaa tawaya somata onjombaa. ³⁶ Anutunonj iwoi onjombaatiwaa qaa somonjgorota eji, onononj ii bunja qen aowuti-waajonj nanju. Kawaajonj Anutuwwa uusiinja otaanj lombo moma mokosinjonj kaparanj koma laligowuti eenj, Siwewaa bunjaya iikanonj mono onjoo bunja koloowaa. ³⁷ *Kokaembaajonj mono nama kotiinj laligowu: Kamban torodaamonj iikayadeenj mono toroqenj mambonin

“Mombo kawaati, iinonj mono kanj kuuwaa. Kambanja mende qen koriro ubaato, kambanja so tororo kawaa.

³⁸ Tororo kawaato, noo alananonj nanamemenj dindinja otaankeji, iwaa momalaarianonj mono nemunj koma muro kotiinj laligonj ubaa. Mombo eleema momalaaria mesaowaati eenj, ii mende sokono uunanonj iwaajonj mende aisoowaa.”

³⁹ Qaa kaen ejato, nonononj ejemba uugia mombo eleema momalaaria mesaonj gere siawaa bunja koloowuti, iyonjoo tuunjanonj mende nanjonj. Kaen qaagoto, momalaarinana ii mono galenj koninj Anutunonj hamo qen nonono laligonj Siwe gomanonj ubonjatiwaa so koloojonj. Kianj.

* **10:37:** Hab 2.3-4

11

Ejemba momalaarigiaajon ama iwoi kokaen kolooro:

¹ Momalaariwaa kania ii kokaen: Iwoiwaa-jon jejeromonromon anjonj, ii koloowaatiwaa-jon mono kotiin uuwoiya qaa moma laari-jon. Iwoi mende ii-iita iikawaa so ama men hona iibombaajon mamboma awasanjaka nan-jon. ² Monowaa monoyanonga kanain ejemba momalaarigianon nemun koma onono uugia meleenji Anutunon injiuro sokono jen qeangon onono laligogi. ³ *Momalaarinananon nemun koma nonono iwoi kuuyaa kania ii kokaen moma asarinkejon: Anutunon qaaya jen koton iikanon Siwe namowaa ilawoilaya kuuya mokolooro. Kawaajon kamban kokaamba iwoi iimakejonj, ii iwoi ii-iita iikanonja mende letoma kolooro.

Aabel, Eenok, Nooa yonjoo momalaarigia

⁴ *Kein (Kain) Aabel yoronon Anutuwaajon siimolon oori Aabelnon uuta meleenno momalaarianon nemun koma muro tororo ten kono kaasoyanon dindiņa uro. Kaen uro Anutunon siimolonja iuro sokono jen qeangoro. Jen qeangon Aabelnon solanja kolooroti, Anutunon qaaya ii nanjon jero momalaarianon nemun koma muro moro. Kaanja moma laligon komuroto, ii kilen kamban kokaamba nanamemenja monin qaa iikanon mono toroqen uunana kuun nanjon nonomakeja.

⁵ *Eja qata Eenok iinon wala eenanon uuta

* **11:3:** Jen 1.1; Ond 33.6, 9; Jon 1.3 * **11:4:** Jen 4.3-10 * **11:5:** Jen 5.21-24

meleeno Anutunonj qaaya nanjon jen qeangoro moma iwaa jaayanonj sokoma laligoro. Kaen laligonj kouro momalaarianonj Eenok nemunj koma muro Anutunonj jaawo wano Siwenonj uro. “Anutunonj wano eu uro toroqenj mokoloowom-baajonj amamaagi.” Bunja Tere iikawaa so Eenok momalaarianonj anjonj koma muro mende komuro. ⁶ Uuta Anutuwaanonj meleenji, iinonj qaa kokaenj moma laariwaa: Anutunonj laligoja ano Anutunonj ejemba iwaa jaayanonj sokombombaa-jonj monjanjuti, ii tawa qenj onjombaa. Qaa woi ii moma laarinj saanonj Anutuwwa kosianonj kawaato, mende moma laarinj munj eenj iwaa jaayanonj sokombombaa-jonj amamaawonja.

⁷* Anutunonj Nooawaajonj iwoi koloowaatiwaa galenj meme qaaya isaano. Aisano Nooanonj moma asarinj sombuya qaita monj moma honja mende iiro momalaarianonj nemunj koma muro tenj koma wanjo mero. Anutunonj iyanja ano sumanjuruta anjonj koma onjom-baatiwaajonj moma wanjo ii mero. Nooa momalaarianonj nemunj koma muro wanjo meroti, nanamemenj iikanonj mono namo ejemba kanagia doogoya injisaano Anutunonj qaagia jen tegoro tiwilaagi. Uugia mende meleema tiwilaagito, Nooawaa momalaarianonj nemunj koma muro Anutuwwa jaanonj solanja koloowombaa kalenja ii bunja qenj aoro. Ejemba Anutu moma laarinj muninj qaanana jen tegoro solananinjejonj, Nooanonj mono iikawaa so solanja kolooro. Kianj.

A Abraham Saara yoroo momalaarigara

* **11:7:** Jen 6.13-22

⁸ *Anutunonj Aabraham balonj monj iwaa bunja koloowaatiwaajonj jenj iikanonj kambaatiwaajonj oono. Oono momalaarianonj nemunj koma muro qaa ii tenj kono. Dakanonj kema keunaga ii mende moroto, ii kilenj iyanʒanonj balonj mesaonj keno.

⁹ *Kema kema Anutunonj balonj iwaa bunja koloowaatiwaajonj jenj somonjgoroti, mono iikanonj keuro. Keuma waba koloonj ejemba nanamemengia mende moroto, momalaarianonj nemunj koma murotiwaajonj mono kilenj opo kuunj menj maama kanonj enj laligogi. Esameria Aisak Jeikob yorononj kaanʒagadeenj Anutunonj balonj onjombaatiwaajonj soomonjgo qaaya iikayadeenj bunja qenj aonj balonj iikanonj toroqenj opo kuunjgia menj maama enj laligogi. ¹⁰ Siwe siti tandoyanonj mende gisaawaati, Aabrahamnonj ii iimambaajonj mamboma laligoro. Anutunonj siti iikawaa arenja ama unjaya menj miri tandogia osonj mero powowonj kotakota enj ubaati, mono iikanonj keumambaajonj ama mamboma opo kuunjonj laligoro.

¹¹ *Kaana laligonj eja wana kolooroto, momalaarianonj nemunj koma muro kotiinj manj kolooro. Aabrahambaa embia Saara iinonj kopinj laligoroto, ii kilenj koro ama mera mero. Anutunonj Aabrahambaa kanagesoya somata koloowaatiwaa qaa somonjonj muroti, iwaajonj ama qaayanonj honjowo koloowaatiwaajonj moma laarinj laligoro. Momalaaria iikanonj nemunj koma muro meria kolooro iiro. ¹² *Eja motoonjgo

* **11:8:** Jen 12.1-5 * **11:9:** Jen 35.27 * **11:11:** Jen 18.11-14;
21.2 * **11:12:** Jen 15.5; 22.17; 32.12

iwaa momalaarianon nemun koma muro koomuwaa so kolooroto, ii kilen iwaanonga kanageso somata qatawo koloogi. Sengelao sombinon asarigi jangogia weengowombaaajon amamaajoni, me sakasin kowe goraayanon ejuti, gbiliurutanon mono iikawaa so sein koloogi.

Ejemba kokaamba Siwe gomambaaajon awelegon laligogi:

¹³ *Ejemba sundugia ii jejonj, ii kuuya uugia meleema Anutu moma laarin mun laligon komugi. Anutunon balon onombaatiwaa qaa somongon onono laligogito, balon iikanon mende keugi. Kaen qaagoto, balongia ii koriganon nama uun iima waeya men aisoogi. Iima een aison kokaen jen asarin jegi, “Namomon wabaga koloon qanda laligojon.” ¹⁴ Ejemba iyangiaa miri gomangianon keubombaaajon janjarin riinkejuti, iyononon qaa kaen jenkeju. ¹⁵ Balon mesaogiti, iikawaajon romongon qaaya jewuyagati een, yononon mono saanon eleema iikanon kenji uugianon tegonaga.

¹⁶ Mono saanon eleembuyagato, yononon iikawaajon mende romongon laligogi. Iikawaajon qaagoto, kantri qaita mon Siwenon eji, mono iikanon keubombaaajon awelegon laligogi. Anutunon yonoojon siti merotiwaaajon Anutu qata “Ananaa Anutu!” jegi ii moma aison yonoojon ama gamu mon mende momakeja.

Aabraham, Aisak, Jeikob, Joosef yonoo moma-laargia

* **11:13:** Jen 23.4; 1 Hist 29.15; Ond 39.12

17 *Anutunonj Aabraham angotetenonj ama muro momalaarianonj nemunj koma munj Aisak Anutu kalengga muro. Anutunonj Aisakwaajonj balonj mumambaajonj ijoro Aabrahamnonj soomongo qaa ii buņa qeņ aoroto, kilenj meria motoongo ii moma tegonj iikanonj siimolonj oomambaajonj ano. 18 *Anutunonj Aabrahambaajonj qaa kokaenj ijoro, “Aisaknonj mono gbiliuruga nemunj koma onono koloonj goo qaga bosima laligowuya.” Qaa ii moroto, kilenj meria alatanonj ano. 19 Ama kokaenj gosinj romongoro, “Komuwaato, Anutunonj saanonj kotiinj meņ gbiliro koomunonga waabaa.” Sareqaa kaenj jeroti, iikawaa so merianonj mombo toroqenj koomunonga kaanja waaro wano.

20 *Momalaarianonj Aisak nemunj koma muro merawoita Jeikob ano Iisoo (Eesau) ii kotuegonj orono. Anutuwaaw kotumotueya iikanonj mono kambanjanonj kanagenanjanonj kaņagadeenjanonj sokoma orono qagaranonjanonj umakebaatiwaajonjanonj qama kooliro.

21 *Jeikobnonjanonj komumambaajonjanonj anoti, kambanjanonj iikanonjanonj momalaarianonjanonj nemunjanonj koma muro meria Joosefwaa merawoita woi ii kotuegonjanonj oroma taa gbaruyaa kitianonjanonj laarinjanonj Anutu waeyanjanonj meņ mepeseero.

22 *Joosefwaa koomuyanjanonj dodowiroti, kambanjanonj iikanonjanonj momalaarianonjanonj nemunjanonj koma muro Israel kanageso Iijipt mesaonjanonj kagiti, iikawaa sunduyanjanonj ii jenjanonj gbilinjanonj injijoro. Kaenjanonj injijonjanonj kanagenjanonj

* **11:17:** Jen 22.1-14 * **11:18:** Jen 21.12 * **11:20:** Jen 27.27-29, 39-40 * **11:21:** Jen 47.31-48.20 * **11:22:** Jen 50.24-25; Eks 13.19

qamoya dakanon roŋ kombutiwaa qaaya ii jen koton onono. Kian.

Mooseswaa momalaaria

²³ *Momalaariganon Mooseswaa nemunmanja nemun koma orono Moosesnon kolooroti, ii kambaŋ iikanonja kanain koin karoombaa so mesanŋori. Mera ii iimasiinŋawo tania mon kolooroti, ii iima kin pombaa jenkootoya uguwobotiwaajon toroko mende moma meragara mesanŋon galen koni.

²⁴ *Moosesnon somariiro qata faarao kimbaa borataa meria qagi momalaarianon nemun koma muro qa ii bosimambaajon togon faarao kimbaa miria mesaon kemaliro. ²⁵ Saanon toroqen Iijipt yonowo singisonŋowaa korisoroya mokolon ii kambaŋ toroga lan aisoonagato, laaligoya kaanja ii gema qero. Ii gema qen Anutuwaa uumeleen kanageso yonowo toroqero kakasililin ama ononŋi ii motoon moma aon orowombaajon moro uuta kolooro. ²⁶ Anutunon tawa mubaatiwaagen unŋ nama kotiuro. Kawaajon Iijipt yononon maa suanŋiawo kolon siiseweweya qaa laligogiti, iikawaajon moro iwoi kamaanqeqeta kolooro. Iikanon iwoi kamaanqeqeta kolooro gema qen Hamoqeqe Toyawo toroqero iwaajon ama mepaqepae ama mun laligogito, ii moro kilen honawo ano uuta kolooro.

²⁷ Momalaarianon Mooses nemun koma muro Iijipt kin ponŋiaa irinja soombabotiwaajon toroko

* **11:23:** Eks 2.2; 1.22 * **11:24:** Eks 2.10-12

mende moma kantria mesaonj karo. Anutu ii-iita qaago ii ii-iitaa tani romonjon mun laligoroti, iikawaajonj mono kaparanj koma nama kotiuro.

²⁸* Momalaarianonj nemun koma muro kiankomu kendonj* ama iikawaa arenj jenj kotonj onono aisoonj raji. Koomuwaa gajobanonj Iijipt uutanonj mutu meraurugia unugi Israel yonoo meraurugianonj komuwubotiwaajonj mono jenj kotonj onono nagugianonj sa morigi.

²⁹* Momalaarianonj Israel ejemba nemun koma onono Kowe Osoga ii balonj kelasanonj kekenaa so kotonj kagi. Iijipt manjaqeqe eja yonononj ii kotowombaajonj batogogito, mono apunonj nemotonj tiwilaagi.

Reihab ano momalaariwaa ejemba geria tosia

³⁰* Momalaarianonj Israel kanageso nemun koma onono Jeriko taononj kanj kiropo sopaya ween 7:baa so liligonj motoonj kema kagi kiropo sopaya sopaya kotakota iikanonj mono ororonjonj kamaagi. ³¹* Momalaarianonj kana somata emba Reihab nemun koma muro kokaenj ano Anutunonj iima kobooro: Israel jotamemeya yorononj balonj iima mobowaajonj oloj kari ala menj koma horonj orono. Anutunonj ii iima kanagenj yangisenj ejemba unuro tiwilaagi Reihab iima kobooro yonowo motoonj mende komuro. Kianj.

* **11:28:** Eks 12.21-30 * **11:28:** Anutuwaa gajobanonj Israel ejemba injiima koboonj unuuguroti, iikawaa kendonj ii ananaa qaanonj kiankomu kendonj jeninj Koonj qaanonj Pasowa jeju.

* **11:29:** Eks 14.21-31 * **11:30:** Joos 6.12-21 * **11:31:** Joos 2.1-21; 6.22-25

32 *Naa qaaga mombo toroqen jewanaga? Deiwid, Samuel ano gejatootoo ejemba tosaana yonoo sundugia toroqen jewanagati een, noo kambananon mono mende sokonaga.

33 *Momalaarigianon tosaana nemun koma onono galenkonkon totona totona melungon men ejemba mindingon onongi nanamemen dindiņa otaan laligogi. Anutunon iwoi nonombaatiwaa qaa somongorota eji, mamaganon qaa iikawaa so qama koolin moma laarigi hona kolooro megı. Tosianon laion oro batugianon qama koolin moma laarigi Anutunon laion qaa oogia somongoro.

34 *Tosianon gere bolan uutanon qama koolin moma laarigi Anutunon gere esun a qowogoro mende onoro. Tosaana manjawaa soo somatanon unuwombaajon angi Anutunon yonoonon soo jeta men mooniro kok kongi. Mamaganon looloria koloon qama koolin moma laarigi Anutunon esun onono kotiigi. Tosianon manja qen qama koolin moma laarigi Anutunon esun onono kawali kotakota koloogi. Waba yonoo manjaqeqe tuungianon kagi tosaananon qama koolin moma laarin kanona mono onotaagi unjurama kenji.

35 *Emba tosianon kitigianon komuro qama koolin moma laarigi Anutunon men gbilin muro koomunonga waaro mombo toroqen aitonogogi. Ejemba tosianon koomu gematanon oyanboyan

* **11:32:** Pon 6.11-8.32; 4.6-5.31; 13.2-16.31; 11.1-12.7; 1 Sml 16.1-1 Kin 2.11; 1 Sml 1.1-25.1 * **11:33:** Dan 6.1-27 * **11:34:** Dan 3.1-30 * **11:35:** 1 Kin 17.17-24; 2 Kin 4.25-37

uuta mokoloowombaaajon moma kaparan koma nanji. Kaanja nanji qanjonon unun kakasililin kania kania ama onoma kokaen injijogi, “Anutu qakoona uulanawo isama gombona.” Kaen injijogito, yononon ii togogi toroqen jaabamagege men onoma laligogi. ³⁶ *Tosianon Anutu moma laarigi mepaqepae ama ooli waayawonon unugi siimbobolo kania kania mokoloon laligogi. Toroqen tosaana gbadoon kapuare miria miria kanon onoonji laligogi.

³⁷ *Tosaana jamonon unugi komugi. Tosaana segenon moton ononji woi koloogi. Tosaana manjawaa soo somatanon unugi komugi. Tosianon lama selia ano meme selia kanon opo kaanja mouma lan kema liligogi. Kaanja wanaya toon koloogi sisiwerowero ano kakasililin tondu men ononji laligogi. ³⁸ Siwewaa akadamugiawo koloon balombaa nanamemen bologaaajon mogi mende sokoma onono iikanon mende toroqegi. Mende toroqen lan liligon balon qararankonkononon kema kan baana baana uma kamaan kobaa me namo riiriitaa uutanon en laligogi. Kian.

³⁹ Ejemba sundugia jejeni, ii kuuya momalaarigianon nemun koma onono uugia meleengi Anutunon injiuro sokono jen qeangon onono laligogi. Kaanja laligogito, ii kilen Anutunon oyanboyan qaita mon nonombaatiwaa qaa somongorota eji, iikanon iyonoononga mononon mon mende keuro. Qaago. ⁴⁰ Anutunon

* **11:36:** 1 Kin 22.26-27; 2 Hist 18.25-26; Jer 20.2; 37.15; 38.6

* **11:37:** 2 Hist 24.21

ii angiodeen qaagoto, mono ananawo motoon akadamunanawo koloodorowonatiwaajon moja. Kaen moma kawaajon oyanboyan qaita mon nonono mokoloowombaa qaa arenja ano eja. Kian.

12

Anutunon man koma mindingon nonomakeja.

¹ Ejemba tuun somata qatawo kaanonon momalaariwaa kania nanjon jen koosu kaanja liligon nonoma nanjuti, ii mojon. Kawaajon anana kaanjadeen mono lombonana kuuya ano singisongo afaanagadeen kokosiin nonomakeji, ii gilini kemba. Anutunon anana momalaariwaa manjaya qen Satan haamo ama mubombaa arenja anota eja. Kawaajon laaligo batuya koi laligongo komuwonati, batuya ii mono nuuguna guuguwe kaan kaparan koma manja qen bobogarin kembonja. ² Jiisasnon momalaarinana men letono kolooro men somariiro kotiin akadamuyawo koloonkeji, Toya ii mono jaanananon uun tororo iimakebonja. Iinon saanon toroqen Siwe gomanon laligon aisoona-gato, ii mesaon kamaan iikawaa kitia siimbobolo moro. Maripoonon kikekasililin kaanja komumambaa gamu moma ii mende togoroto, ii qenjaaronon moma mokosigon komuro. Komun Anutuwaan jinakaran dun raranon uma boro dindinanon raja.

³ Singisongo ejemba yononon kaen tuarenjen ama mugi siimbobolo moroti, ononon mono ii

romonjon laligowu. Zolologon loorin uukamakamaa koloon nama momalaarigia ano jejeronromongia mesaowubotiwaaajon mono kaen amakebu. ⁴ Singisonjo ambombotiwaaajon aon oron manja qen laligogi iikanon singisongowaa Toyanon mono sagorogoro (gbilibamban) mende unuro. ⁵ *Amanon meraborauruta yonoojon qambanmamban qaa ononji, Anutunon iikawaa so qaa mon kokaen injoro mono ii duduun laligoju,

“Oo merana, Ponon mindinjon gomakeji, iikawaajon mono mona geegee mende koloowa. Qaa jen gono iikanon mono uukamakamaa mende koloon laligowa.

⁶ Ponon ejemba jopagon onomakeji, ii mono mindinjon onomakeja.

Ejemba merabora kaanja unuama kalan koma onomakeji, ii kuuya koobinon ununkeja.”

⁷ Merabora mon amayanon mende mindinoro lan laligonaga, iikaanja mono iwaa meraborata mende koloonaga. Kawaajon Anutunon onjo merabora kaanja ama onomakeja. Kawaajon lombo onono ii mono mindinjon onombaatiwaa tania romonjon moma mokosinjon dinjon laligowu. ⁸ Anutunon meraborauruta kuuya mindinjon onomakejiwaa so onjo mende mindinjon ononagati een, mono iwaa meraborauruta honja mende koloowuyaga. Kaen mono onoangiaa jaajaa gua merabora mangia qaa kaanja koloowuyaga.

⁹ Qaa ii mombo kokaen jemaņa: Namowaa

* 12:5: Job 5.17; Gba 3.11-12

manjurunananon mindingon nonongi ii goda qeñ onoma laligonin. Selewaa manjurunananon qerewenja koloojuto, uunanaa Amanananon mono hona ano uuta kolooja. Kawaajon mono iwaa qaa baatanon kema dingon laligon kotiinin sokombaa. ¹⁰ Selewaa manjurunananon mono iyanjiaa momogiaa so kaparan koma namonon kambañ toroga laligowombaajon ama mindingon nonoma laligonkeju. Yononon kaanja laligonkejuto, Anutunon mono tak koton nonono iwaa so soraaya koloowombaajon ama mindingon nonomakeja. Kaen ama onanon awaa ano oyanboyan koloowombaajon moja.

¹¹ Mononon mindingon nonono kambañ iikanondeen korisoro tani mende amakejonto, wosobiri siimboboloyawo momakejon. Qaa ii honato, iikawaa hona ii kanagen kokaen koloowaa: Anutunon ejemba iikaanja kanon meñ gbilin onomakeji, iyonoo nanamemengianon dingoro luae qeñ onono moma laligowuya. Kian.

Qambañmambañ ano galeñ meme qaa tosia

¹² *Kawaajon “Sawingia tegoro borogia bi-moon sororonon nanji, ii mono meñ waama mindingowu. Tawogia juma simingia sunji, ii mono meñ kotiiwu.” Buña qaa mon kaen eja. ¹³ *Korinkorinjawonon ligisoon kamaan qero kanaan suma bolidaborowabo. Qaa iikawaa so alagia qotogon mende ama mubuto, mono qeangowaatiwaajon kaparan koma laligowu. Buña qaa mon kokaen eja,

* **12:12:** Ais 35.3 * **12:13:** Gba 4.26

“Kana riinj kekenaa kanagia mono men
geleleegi dindiņa koloowu.”

Qaa iikawaa so mono uuqeaņņon qeņ aon
laligowu.

¹⁴ Ejemba kuuya yonowu luaenon uumotoon
laligowutiwaajon mono kotiin kaparaņ
koma laligowu. Moņņon laaligo soraaya
mende mokoloowaati, mono een Poņ mende
iibaa. Kawaajon Anutunon men sorain
onombaatiwaajon mono kaparaņ koma nambu.

¹⁵ *Moņņon Anutuwaa kalenmoriaņa uugun
mende buņa qeņ aowabotiwaajon mono
galeņ men aon laligowu. Nene gawonon
oro kaambogawo ii tiitawo qonjomakejon.
Iikawaa so uukaambowaa kania kuuya ii mono
qewagowu. Mende qewagogi iikanon somariinj
kouma eņkalolon men onono mamaga onoo
uugianon tilowabo.

¹⁶ *Kaanagadeen moņņon serowilin ambabo
me Iisoo (Eesau) kaņa aņņonjorayawo
laligowabotiwaajon mono galeņ men aon
laligowu. Iisoonon mutu mera koloorotiwaa
borosamo toya kolooroto, qaa ii nene indinj
motoonņo newaatiwaajon ama qewagoro.
Qewagoro koga Jeikobnon borosamowaa qaaya
ii nene iikanon sewanja men buņa qeņ aoro.

¹⁷ *Kanageņ soomonņo qaagaraa so kolooro
Maņaa kotumotueyanon mono Jeikob qaganon
uro, onō ii moju. Kaen uro Iisoonon kotumotue
ii buņa qeņ aomambaajon moma welema

* **12:15:** Dut 29.18 * **12:16:** Jen 25.29-34 * **12:17:** Jen
27.30-40

saaro jaunonon kamaaro. Kaen kaparan koma welenoto, kilen qaa kogawo somongoriti, ii utegomambaa kania mon mende mokolooro. Kawaajon mutu meriaa kotumotueya ii bunq qen aomambaajon moroto, iikanon osin amamaaro.

18 *Wala eenanon Israel kanageso yononon Sainai (Sinai) kosianon kan nangi baanja iikanon gere bolanon jero. Jen kaaso kondundungon kamaan pangaman mero raidimbon qero Anutunon iikanon yonowo soomonqo aren ano. Sainai (Sinai) baanja iikanon boronon oosiriwonatiwaa so koloojato, ononon baanja kaanja iikawaa kosianon mende kan kouma laligoju.

19 Anutunon soomonqo arena ii Sainai baananon kokaen ano: Gajobaurutanon romon qaita mon uugi angotomana ajoma karo qaa kotakota jerotiwaa otona mogi. Ii moma qaa kaanja mombo mende jero mobutiwaajon welenqi. Ononon baanja kaanja kawaa kosianon mende kan kouma laligoju. 20 *Anutunon qaa kotiga jen kokaen jen koton onono, “Monon ejemba me bao oro monon baanja ii oosiriwaati een, ii mono jamonon qegi komuwa.” Kaen jen koton onono qaa ii otaawombaajon moma bimonon amamaagi. Kawaajon qaa mombo mende jewaatiwaajon welenqi. 21 *Iwoi kanjanawo totoon ii uun iigi Moosesnon kokaen jero, “Nii mono toroko moma jenena ororo nanjen.”

22 Ononon kaen qaagoto, mono uugia meleema Zaion baanja dodowin kouma laligoju. Anutu

* 12:18: Eks 19.16-22; 20.18-21; Dut 4.11-12; 5.22-27 * 12:20:

Eks 19.12-13 * 12:21: Dut 9.19

laaligo Toyaa sitia qata Jerusalem Siwenonj eji, iikanonj gajobauruta ten tausenja ten tausenja yonononj tuunja tuunja menj rii oronj korisoro amakejuti, onononj mono siti ii dodowinj laligoju.

²³ Wala kolokoloo donjgoga koloonj uumeleenj kanageso koloogi qagia Laaligowaa buknonj oogita Siwenonj eji, onononj mono iyonoo tuungia somata ii toroqenj laligoju. Anutunonj ejemba kuuya ananaa qaanana gosinj jenj tegonkeji, onononj mono benjana iwo toroqenj laligoju. Anutunonj ejemba menj solanjaninj onono letoma akadamugiawo koloonj komugiti, onononj mono iyonoo kokoosogiawo toroqenj laligoju.

²⁴ *Onononj soomonjo arenj gbiliaa galenja Jiisas iwaanonj kanj iwo qokotaanjanju. Iinonj sayanonj qeesaaro onomorinkeji, mono laaligo iikaananonj kouma laligoju. Aabelnonj saya maaroto, Jiisaswaa sayanonj Aabelwaa saya uugunj qaa akadamuyawowaa munjenja kolooja.

²⁵ *Wala eja monjonj namononj laligonj Anutuwaa uusiinja ejemba injisaama onono mamaganonj ii mobombaajonj togogi Anutunonj ironja meleeno qagianonj uro. Yonononj iikanonja kok kombombaajonj amamaagiti eenj, anana mono nomaenj kok kombonjaga? Kambanjanj kokaamba alanana monjonj Anutuwaa uusiinja Siwenonjga ninisaama jenkeji, anana ii silemale ama mesajonj eenj, mono lombononjga kok mende totoonj kombonja. Qootogonanaa ironja mono onjanonj qanananonj ubaatiwaajonj mojonj. Kawaaajonj monjonj sanje qero mojutj, onononj qaa ii moma

* **12:24:** Jen 4.10 * **12:25:** Eks 20.22

tenj kombombaajonj gejajuju me mondomondo mende ambu. Gejajuju laligowubotiwaaajonj mono galej menj aonj laligowu.

²⁶ *Wala eenanonj qaaya injoro namo utugonj memenjaliroto, gejatootoo qaaya monj jenj somongorota kambanj kokaamba kokaenj eja, “Kambanj monjonj namo mombo utugonj memenjalimana. Namogadeen qaagoto, iwoi ambe sombinonj kaanagadeen utugowaa.” ²⁷ Qaa kaenj ejato, “Kambanj monjonj mombo” jeji, qaa iikawaa kania ii kokaenj: Anutunonj ilawoila mokolorota eji, iikanongadeen mono utugonj utegowaato, Siwewaa ilawoila mende utugowaati, iikanonj mono nama kotiinj enj ubaa.

²⁸ Anana bentotonj mende utugowaati, ii bunja qenj aonj nanjonj. Kawaajonj mono “Anutu dangisenj!” jenj iikaanja kanonj waeya menj mepeseenj uuqeeango menj munkebonja. Ii jeta uguwombotiwaa keenana moma goda qenj laligowonja. ²⁹ *Ananaa Anutunananonj mono gere bolanj kaanja kolooja. Kawaajonj gereyanonj nonooro siimbobolo mobombotiwaaajonj mono toroko qaganonj goda qenj munkebonja. Kianj.

13

Qambanmamban qaa tetegoya

¹ Uumeleenj alaurunana onjoangia mono jopagonj aonj laligowu. ² *Waba ejemba batugianonj kawuti, ii mono kalanj koma onjonji ainjolonj mokoloonkebu. Kaenj ambombaajonj

* **12:26:** Hag 2.6 * **12:29:** Dut 4.24 * **13:2:** Jen 18.1-8; 19.1-3

mono mende duduunkebu. Tosianon kaanja angiti, iikanon Siwe gajoba tosaanja mende moma asarin motoon koma horon onongi mirigianon laligogi. ³ Tosianon kapuare mirinon laligojuti, ii romonon onomakebu. Onoangio yonowo gbadoon onongi laligowuyagati, tani ii moma mono ii romonon onomakebu. Tosaanja men bolin onongi iikawaa siimboboloya mojuti, ii mono onoangio kaen laligowuyagati, iikaanja moma romonon onomakebu.

⁴ Ejemba olonkalu ano serowilin anjuti, Anutunon ii jen tegon onombaa. Kawaajon kuuya ononon mono loemba laaligo ii goda qegi so-raaya kolooro loemba batugaranon kiiqetete qaa jewonja mon mende ewa.

⁵ *Anutunon ajo qaa mon kokaen jerota eja, “Niinon mono kamban monnon mende gomesaon gema gumaña.” Qaa kawaajon ama nanamemengianon menjo mewombaajon otoko mende koposongonkebuto, iwoi en ononji, iikawaajon mono mogi sokoma onono korisorowo laligowu. ⁶ *Kaen moma saanon qaqabunabunanawo satiin nama kokaen jen laligowonja,

“Ponnon ilailaana kolooro namo ejembanon tiwilaan nombutiwaa so mende koloaju. Kawaajon keena mon mende moma laligojen.”

⁷ Galenjurugianon Anutuwaa qaa injijogiti, ii mono romonon onoma laligowu. Nanamemengia nomaen ama megii laaligogianon

* **13:5:** Dut 31.6, 8; Joos 1.5 * **13:6:** Ond 118.6

tegoroti, mono ii romonjon momalaarigaa siligia otaan laligowu. ⁸ Jiisas Kraist utekuteya qaago. Wala laligoroti, iikayadeen kete laligoja ano kaman tetegoya qaa laligon ubaa. ⁹ Kalenmorian toroqen buna qen aonin uunana men kotiiro qeangonkebaato, nene newombaa silia ii me iikanon mono uunana men kotiiwaatiwaajon amamaankeja. Tosianon nenewaa qizimizin kania kania otaagi nanamemen iikanon mono mende toton ilaan onono porogoro. Kawaajon tosianon qizimizin morota morota ejemba kuma onomakejuti, ononon mono qaa ii mesaowu. (Siliwaa qaayanon mono jinjaun mende ama onomba.)

¹⁰ Siimolon oonoon alata qaita mon ii ananaanon eja. Balonon opo sel jigo gorawaa gawon menkejuti, iyononon siimolon qaita mon iikawaa bakaya men newombajaan amamaankeju. Anutunon iyonoonon qaa kaen mende jen tegorota eja. ¹¹ *Namonon jigo gawon galen wananon nama ejemba singisonogia koma konjoratiwaatiwaajon ama oro qen saya men jigo gorawaa uuta kowoga toton iikanon umakejato, oro hongia ii men goman tawatawa laligojuti, iikawaa kiropo seleenjanon kema iikanon oogi jen alweenkeja. ¹² Iikawaa so Jiisas kaanagadeen kanagesouruta iyanaa sayanon men sorain onombaatiwaajon ama siti kiropowaa nagu seleenjanon qegi siimbobolo moma komuro.

* **13:11:** Lew 16.27

13 Kawaajon goman tawatawa* laligojoni, anana mono iikawaa kiropo seleenjenanon kema Jiisaswaanon toroqewonja. Iwaajon ama mepaqepae ama nonomakejuti, mono ii bosima laligowonja. 14 Ii kokaembaajon: Siti tetegoya qaa en ubaati, ii namonon mende en nononjato, siti kanagen asugin nonombaati, ii iibombaajon mono janjarin riin laligojon. 15 Kawaajon mono suulan Jiisasnon nemun koma nonono Anutuwaajon mepemepesee nandun ama laligowonja. Jiisas qata mepeseenjejuti, iyonoo je buugiaa honanon mono Anutuwaa nandunja kolooja. 16 Iwoi en ononji, ii mendeema aon men qeangon aonkejuti, iikanon mono Anutuwaa nandunja mon kolooja. Anutunon nandun ii iiro uutanon qeangoro sokomakeja. Kawaajon kaen ambutiwaajon mono mende duduuwu.

17 Galenjurugia mono ten koma onoma kusungia baatanon kema laligowu. Gawon megitiwaa sundugia Anutuwaa jaanon ambuti, iyononon mono iikaanja injiima uugia galen komaakeju. Yononon gawongia ii uulombo qaganon mewubo. Iikanon onjo mende ilaan ononaga. Kawaajon mono qaagiaa baatanon kema laligogi korisoro qaganon gawongia megii sokombaa.

18 Mono nonoojon ama Anutu qama koolinkebu. Iwoi kuuya kanon nanamemen qabunayawo ambombaa siina en nonono Anutunon niniima "Sokonja," jero uugejanananon monin qeangonkeja. Qaa ii moma yagojon.

* 13:13: Balonon kusu laligojoni, iikawaa qata tawatawa.

19 Noojoŋa qama koolinkebutiwaajon mono kaparaŋ koma kokaembaajon kuun ononjen: Ono qama kooligi Anutunon kambaŋ mende meŋ koriro qeaŋon saanon mombo onoonon kamaŋa.

Kokaen qama koolinkejon:

20 Jiisasnon komurotiwaajon ama lama galen qabuŋayawo koloon laligoja. Saya molaan iikawaa mungeŋanon Anutuwaa soomonjo areŋa qokotaan meŋ kotiירו kambaŋ tetegoya qaa en ubaa. Anutunon Poŋnana ii meŋ gbiliro koomunonŋa waama kotiin laligoja.

21 Anutu luae Toyanon mono inaan onoma uusiiŋaa so ama meŋ laligowutiwaa akadamuya kuuya onomakebaa. Iikaan saanon kotiin gawon awaa kania kania meŋ laligowu. Iinon meweŋon kuun onono Jiisas Kraistwaanon nanon laaligo Anutuwaanon sokonji, mono iikaŋa laligowu. Kraistwaa qabuŋaya mono kambaŋ so mepeseeniŋ kambaŋ tetegoya qaa akadamuyawo en ubaa. Qaa ii onanon.

Qaa tetegoya

22 Oo uumeleen alauruna, niinon kokaen qisin ononjen: Buŋa Tere toroga koi on ononjen. Kawaajon qambaŋmambaŋ qaana koi mono kaparaŋ koma buŋa qen aowu. 23 Buju koi mono mobu: Uumeleen alanana Timoti ii kapuare mirinonŋa isaŋgi kamaaro. Uulaŋawo koi koubaati een, mono iwo kaŋ injiibota.

24 Yeizozo qaa ambe galenurugia kuuya ano Anutuwaa ejemba soraaya kuuya ii injowu. Itali alaurunananon yeizozogia anŋi onoonon kaja.

²⁵ Anutuwaa kalenmoriatanon mono kuuya
onowo enj uma ewa.

**Uumeleembaa Buŋa Tere Soomongo Gbilial
The New Testament and portions of the Old
Testament in the Borong Language of Papua New
Guinea
Sampela hap Buk Baibel long tokples Borong long
Niugini**

Copyright © 2002, 2011 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Borong

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

63589f8b-9426-5ce2-9520-ca0cf2b65c47